

TÜRK DİLİNİN GÜNCEL MESELELERİNE DEĞİNİLER

Editörler:
Dr. Özlem DÜZLÜ
Dr. Hürdünya AYDEMİR

yaz

yayınları

TÜRK DİLİNİN GÜNCEL MESELELERİNE DEĞİNİLER

Editörler:

Öğr. Gör. Dr. Özlem DÜZLÜ

Öğr. Gör. Dr. Hürdünya AYDEMİR

yaz
yayınları
2024

TÜRK DİLİNİN GÜNCEL MESELELERİNE DEĞİNİLER

Editör: Öğr. Gör. Dr. Özlem DÜZLÜ

ORCID NO: 0000-0001-9305-4371

Editör: Öğr. Gör. Dr. Hürdünya AYDEMİR

ORCID NO: 0000-0002-8067-2952

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-6171-13-8

Kasım 2024 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3

İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

İÇİNDEKİLER

Üniversitelerde Okutulan Türk Dili Dersleriyle İlgili Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri

Emel ÖZALP1

Türk Dili Dersinin Gerekliliği

Engin ÖMEROĞLU20

Dile Toplumbilimsel Bakış: Diltoplumbilimi

Engin YILMAZ43

Üniversitelerdeki Türk Dili Derslerinde Klasik Türk Edebiyatı Metinlerinin Kullanımı

Özlem DÜZLÜ.....55

Türk Dili Dersi ile Hedeflenen Kazanımların Ne Kadarı Gerçekleşiyor?

Sabanur YILMAZ86

Üniversitelerdeki Türk Dili Dersinin Kazanımları Neler Olmalı?

Serhat DEMİREL100

Türk Dili I-II Ders İçeriklerinin Yenilenmesi Üzerine Öneriler

Zeynep NEGİŞ.....115

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

ÜNİVERSİTELERDE OKUTULAN TÜRK DİLİ DERSLERİYLE İLGİLİ SORUNLAR VE BAZI ÇÖZÜM ÖNERİLERİ¹

Emel ÖZALP²

1. GİRİŞ

Dil, o dili konuşan toplumun kültürünü yansıtan bir ayna, o kültürün düşünüş biçimini, dünyayı algılayışını belirleyen belki de en önemli etken, toplumsal ilişkilerin ön koşuludur (Toklu, 2009: 13). Toplum açısından, toplum bilimci gözüyle dil, yine en başta anılması gereken bir kurumdur. Dil olmadan insanların birlikte yaşamaları, anlaşabilmeleri, dolayısıyla bir toplumu oluşturmaları söz konusu olamayacağından, dil bu açıdan da önemlidir; bir topluluğu topluma dönüştürür (Aksan, 1979: 13).

Toplamlar için diller geçmişini unutmama ve geleceğini kurma açısından önem taşımaktadır. Bireylerin birbirini

¹ Bu metin, 26 Eylül 2023 tarihinde Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Türk Dili Bölüm Başkanlığı tarafından düzenlenen “Üniversitelerdeki Türk Dili Derslerinin Dünü, Bugünü, Yarını (Sorunlar-Çözüm Önerileri)” isimli çalıştayda sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

² Öğretim Görevlisi, Bursa Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Türk Dili Bölümü, emelenkin@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1863-8657.

anlamama sorunu toplum içinde daha büyük sorunların oluşmasına yol açar. Dilin imkânlarını bilme/uygulama eksikliği, zamanla bu eksikliğin başka diller aracılığıyla giderilmesine ve ana dilin zarar görmesine neden olur ki geçmişte Türkçe bununla ilgili büyük bir sınav vermiştir.

Türkçe; çağlar aşan, değişik kıtalara yayılan, değişik topraklarda yeni lehçeler, diller doğuran güçlü, engin ve elimizdeki metinlerden çok eskilere uzandığı anlaşılan bir dildir (Aksan, 2018: 13). Eker, Türkçenin zenginliğini ve büyüklüğünü şu dört maddeyle özetlemektedir:

1. Yaşayan diller arasında en eski yazılı eserlere sahip dillerden biridir.
2. Çok geniş coğrafyada konuşulan bir dildir.
3. Konuşan insan sayısının çokluğu ile büyük bir dildir.
4. Türkçe, sözcük sayısının çokluğu ile büyük bir dildir.
(2009: 87-91)

Elimizde böylesine zengin, köklü bir dil olmasına rağmen bu dilin öğretimiyle ilgili uygulamalar; “Öğrencilere bu dilin ne kadarını anlatabiliyoruz?”, “Türkçenin inceliklerini öğretebiliyor muyuz, diğer bir deyişle okutulan müfredat bunun için yeterli mi?”, “Bugün ilköğretimden başlayıp yükseköğretime kadar her programda yer alan Türkçe ve Türk

Dili derslerinin öğrencilerdeki kazanımları nelerdir”, “Yükseköğretimdeki Türk Dili derslerinin öğrencinin dil gelişimine katkısı nedir?” gibi soruları akla getirmektedir. Çerçeve programın içeriğı göz önünde tutularakbu sorulara cevap aranmalıdır.

Bilindiğı gibi bugün üniversitelerimizde Türk Dili dersleri birinci sınıflarda iki dönem boyunca zorunlu olarak okutulan iki kredilik derslerdir.

Türk Dili dersi, ilk defa 1981 yılında kurulan YÖK ile birlikte bütün üniversitelerde zorunlu dersler arasına alınmıştır. Başlangıçta 8 dönemde okutulması hükme bağlanan Türk Dili dersi, 1991 yılından itibaren ilk iki dönemde ikişer saat olmak üzere toplam 60 saatlik bir sürede verilmeye başlanmıştır. Yüksek Öğretim Kurulu bu dersi zorunlu kılma yoluna giderken, “lisans öncesi eğitimde dil eğitiminin yeterli verilmediğı” gerekçesini temel almıştır denilebilir (Vural, 2007). YÖK tarafından dersin konma gerekçesi; “İlk ve orta öğretimde dilbilgisi ve Türkçe dersleri yeterli ölçü ve nitelikte ele alınmadığı için üniversiteye gelen öğrenciler Türkçeyi doğru ve güzel kullanma yeteneğini kazanmamış bulunmaktadır. Bu sonuçta, Türk dilinin elli yıldan beri çeşitli yönlerle çekilmesinden doğan istikrarsızlığın da etkisi vardır. Bu durum, üniversite öğrenimi için yetersizlik olarak kendini göstermiş ve yükseköğretime Türk Dili derslerinin konması zaruri kılmıştır” (Vural, 2007: 496) şeklindedir.

Üniversitelerde okutulan Türk Dili I ve Türk Dili II derslerinde okutulan konu başlıkları aşağı yukarı şöyledir:

TÜRK DİLİ I

1. Dil nedir?
2. Dilin özellikleri nelerdir?
3. Dilin doğuş teorileri
4. Dil türleri
5. Dil-kültür ilişkisi
6. Yeryüzündeki diller ve Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri
7. Türk yazı dilinin gelişmesi ve tarihî devreleri
8. Dil bilgisi nedir? Dil bilgisinin konuları ve bölümleri
9. Türkçede seslerin sınıflandırılması, Türkçenin ses özellikleri
10. Türkçede ses olayları, Türkçede hece yapısı, Türkçede vurgu
11. Türkçede yapım ve çekim ekleri
12. Türkçede sözcük türleri (İsim, sıfat, zarf, zamir, fiil, bağlaç, edat, ünlem)
13. Cümle öğeleri ve çeşitleri

TÜRK DİLİ II

1. Yazım kuralları ve uygulaması
2. Noktalama işaretleri ve uygulaması
3. Anlatım nedir? Anlatımın özellikleri
4. Anlatım türleri
5. Türkçede genel anlatım bozuklukları
6. Kompozisyonla ilgili bilgiler
7. Yazılı kompozisyon türleri (Duygu ağırlıklı yazılar, olay ağırlıklı yazılar, düşünce ağırlıklı yazılar, inceleme yazıları, diğeri yazılı anlatım türleri)
8. Sözlü kompozisyon türleri (Tartışmaya dayalı sözlü anlatım türleri, görüşmeye dayalı sözlü anlatım türleri)

Çerçeve programda dersle ilgili olarak gösterilen hedefler de şöyle özetlenebilir:

1. Türkçenin yapı ve işleyiş özelliklerini kavratmak,
2. Dili yazılı ve sözlü anlatımda kullanma becerisini kazandırmak,
3. Ana dili şuuruna sahip gençler yetiştirmek,
4. Çalışmaları özellikle retorik alanında yoğunlaştırmak (Cemiloğlu, 2004: 175)

Yine burada, “Bugün okutulan çerçeve program bu hedefleri gerçekleştiriyor mu?” sorusu akıllara gelmektedir.

2. SORUNLAR

2.1. Ders İçeriğı (Müfredat) Sorunu

Doğduğumuz zaman biz ana dilimizi; söz varlığıyla, kavramlarıyla, dil bilgisi kurallarıyla çevremizde hazır buluruz. Onunla düşünür, dünyayı onunla algılarız (Aksan, 2021: 20). Daha sonra okullarda bize anlatılan dil bilgisi dersleriyle de dilin kurallarının mantığını kavramaya çalışır ve bunları bir temele oturturuz. Eğitimin her basamağında da bu bilgiler katlanarak devam eder. Ancak üniversitelerde okutulan Türk Dili dersleri bu bilgilere yenilerini ekleme amacından oldukça uzak kalmıştır. Bu sebeple üniversitelerde okutulan bu derslerin içeriğı öğrencilere dil açısından yeni bilgiler ve beceriler kazandırma yönünde olmalıdır.

Yukarıda konularını verdiğimiz YÖK tarafından oluşturulmuş bu çerçeve program, günümüzde yükseköğretimde dil eğitiminin ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz kalmaktadır. İlköğretimden itibaren öğrencilere okutulan bu konuların yükseköğretimde de devam etmesi öğrenciye bir katkı sunmadığı gibi sürekli aynı konuları

okuyan öğrencinin gözünde dersin değeri düşmekte ve dönem içinde derse olan ilgisini azaltmaktadır.

Bu olumsuz tutumu ortadan kaldırmak ve öğrencilere Türkçenin zengin ve yeterli bir dil olduğunu göstermek için; *“Öğrenciler; Türk, Türk kültürü ve Türkçe konularında, nitelikli okutmanlar tarafından, özellikle dilbilimden hareketle ve her türlü eğitim malzemesinden yararlanılarak eğitilmelidir. Bu eğitim sürecinde, sadece Türkçenin değil, hiçbir dilin esnek olamayacağı, Türkçenin yabancı dillerle sürekli bir alışveriş hâlinde olduğu, Türkçenin kelime sayısı bakımından bilim, kültür ve sanat üretme konusunda çok yeterli ve zengin bir dil olduğu, dünyada bugün en az yaklaşık 220 milyon Türk’ün ana dili olarak Türkçe konuştuğu vb. bilgiler konusunda çok iyi bilgilendirilmelidir”* (Karataş, 2013: 1896).

Ana dilimiz dışında başka bir dil bilmek şüphesiz ki günümüzde bizlere büyük yarar sağlamaktadır. Ancak şu unutulmamalıdır ki başka bir dili bilmek ana dilini iyi bilmekten geçer, kendi dilinin imkânlarını bilmeyen bir birey başka bir dili de tam olarak öğrenemez. Dolayısıyla, Türk Dili derslerine bu çerçeveden bakarak, bu derslerin hedefi; gençlerde dil bilincini geliştirmek, sadece dilinin imkânlarını ve güzelliklerini bilen değil bunları uygulayan, kullanan bireyler yetiştirmek olmalıdır.

YÖK tarafından oluşturulmuş bu çerçeve programın içeriğinde birtakım değışiklikler yapılması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha doğrusu bu müfredatın okullara göre -meslek yüksekokulları ve fakülteler- ayrı olarak düzenlenmesi ihtiyacı ortadadır.

2.2. Öğrenci Farklılıkları

İlk olarak öğrencilerle ilgili bir durum değerlendirmesi yapacak olursak; meslek yüksekokullarına gelen öğrenciler genellikle bir teknik lise ya da meslek lisesi mezunu olarak bu bölümlere gelmektedir. Bu öğrencilerin ortaöğretimde gördüğü Türkçe dersleri de meslek derslerine oranla daha sınırlıdır. YÖK tarafından belirlenen Türk dil bilgisinin genel özelliklerini anlatan konular bile onlara zor gelmekte ve öğrenciler konuları anlamakta zorlanmaktadırlar. Bu gruptaki öğrencilerin gerek anlattığımız derslerde gerekse yaptığımız sınavlarda şekil bilgisi, sözcük bilgisi, cümle bilgisi, yazım ve noktalama, yazılı anlatım türleri içinde verilen paragrafı yorumlama gibi konularda zorlandığını görmekteyiz. Zorlanmanın altında yatan asıl sebep ise aslında ilköğretim ve ortaöğretimde öğrencinin Türkçe derslerinin temelini sağlam oluşturamamasıdır.

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki bu öğrencilere üniversitelerde yabancı dil dersi de okutulmaktadır. Bu açıdan

baktığımızda daha kendi dilindeki sözcükleri, kendi dilinin cümle yapısını tam olarak kavrayamamış bir öğrencinin başka bir dilin dil bilgisi özelliklerini anlamasını beklemek ne derece doğrudur, tartışılır. Kaldı ki henüz ana dili bilinci yerleşmemiş bir bireye başka bir dili öğretmek ana diline zarar verecektir. Bu bilinç olmayınca yabancı dilden öğrenilen birçok sözcük ve yapı gelişigüzel kullanılarak, hiç gerek yokken, ana diline yerleşecek ve dili olumsuz etkileyecektir.

Gözden kaçırılmaması gereken husus, öğrencilerin öncelikle ana dillerini, yani devletin resmî dilini bütün gramer kurallarıyla tam olarak öğrenmelerinin sağlanması ve bu dilde yazılmış edebî eserlerden haz almalarını temin edecek bir edebiyat zevkinin verilmesidir. Bunlar yapılmadan öğrenilecek bir yabancı dilden de amaçlanan sonuca ulaşılması mümkün olmayacaktır. (Türk, 2006: 335-336)

Diğer taraftan üniversitelerde herhangi bir fakülte kazanmış, özellikle tıp, hukuk, dış hekimliği, veterinerlik, mühendislik, mimarlık gibi yüksek puan alarak bu bölümlere gelmiş öğrencilere ise ders içeriği oldukça hafif gelmekte ve dolayısıyla derse olan ilgiyi de azaltmaktadır. Çünkü öğrenciler yüksek puan almak için ders içeriğindeki konuları bilerek, tabiri caizse dersi yalayıp yutmuş olarak bu bölümlere gelmektedir. Dolayısıyla YÖK'ün bu dersi koyma gerekçesinde

yer alan *dil bilgisi ve Türkçe dersleri yeterli değildir* ifadesi en azından artık yüksek puanlarla fakültelere gelen öğrenciler için geçerli değildir.

Bu sebeple meslek yüksekokulu öğrencisi ile fakülte öğrencisinin aynı konular üzerinden değerlendirilmesi öğrenciye bir şey katmadığı gibi adil ve doğru sonuçlar da vermemektedir. Bu iki öğrenci grubunun durumu ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

2.3. Kaynak Kitaplar

Hepimizin bildiğı gibi Türk Dili dersleri ile ilgili kaynaklar oldukça fazladır. Ancak bu çokluk kaynaklar için bir birliğin sağlanmasını da zorlaştırmaktadır. Kaynaklarla ilgili genel bir değerlendirme yaptığımızda bir kısım kaynakların sadece bilgiye yönelik olduğu, bir kısım kaynakların bilgi verildikten sonra bilgiyi uygulama tekniğıyle yazıldığı görölmektedir. Ayrıca yazılış amacına göre kaynakların bir kısmı konularla ilgili genel bilgiler sunmakta bir kısmı ise oldukça detaylı bilgiler vermektedir. Kaynaklarda işlenen konularda da farklılıkların olduğu görölmektedir. Hangi konudan ne kadar bahsedileceğı kitap yazarlarının tercihinine göre değişiklik göstermektedir.

2.4. Türk Dili Derslerine Olan Yaklaşım

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Türk Dili dersleri ilk iki dönem zorunlu olarak okutulan derslerdir. Ancak üniversitelerin çeşitli bölümlerinde görev yapan akademisyenler tarafından Türk Dili derslerine yönelik olumsuz yaklaşımlar göze çarpmakta ve bu dersin gerekli olup olmadığı sorgulanmaktadır. Ayrıca Türk Dili derslerinin “kaldırılacak, içeriğı değıştirilecek” gibi söylemlerle anılması bu dersleri okutan öğretim görevlilerinin moral ve motivasyonunu olumsuz olarak etkilemektedir. Oysaki dil, hayatın her aşamasında var olan ve ihtiyaç duyulan muhteşem bir yapıdır ve devamlılık ister. Yani sadece Türk Dili dersleri için gerekli değildir. İyi bir dil kullanımı, kendini iyi ifade edebilme, okuduğunu doğru anlama, bildiğini doğru bir şekilde anlatabilme her ders için gerekli ve önemlidir. Bu sebeple Türk dili derslerine bir de bu açıdan bakmak gerekir.

Ayrıca son yıllarda bu derslerin uzaktan eğitim uygulaması ile anlatılması, yaşanan Kovid-19 salgını sebebiyle bu uygulama yaygınlaşmıştır, öğrenci ile etkileşimi azaltmış ve bu dersin anlatımı daha da zor bir hâl almıştır.

3. SONUÇ

Toplumlar için önem arz eden dil konusunun eğitimi, yeni yöntemler kullanılarak daha verimli bir hâle getirilmelidir. Her alanda olduğu gibi dil bilim ve dil öğrenimi alanında da çeşitli gelişmeler ve aşamalar kaydedilen bir dünyada üniversitelerde dil öğreniminin böyle dar ve sığ bir program içinde sunulması üzücüdür. Kırk yılı aşkın bir süre önce yazılan müfredattan bugün için verimli, yeterli sonuçlar ve çıktılar beklemek gerçekçi bir yaklaşım değildir.

Üniversitelerde okutulan Türk Dili dersinin amacı öğrenciye salt bilgi yüklemek değil, mezun olduktan sonra meslek hayatlarında faydalanacakları beceriler kazandırmak olmalıdır. Bireyi iş yaşamına hazırlayacak ve iş hayatına girdiğinde zorlandığı ve sıkıntılar yaşadığı yazışma dilini (dilekçe, mektup, cv, e-posta) geliştirecek uygulamalar bu derslerin kazanımlarının içinde yer almalıdır.

Yukarıda bahsettiğimiz nedenler sonucunda 1981 yılında YÖK tarafından oluşturulmuş bu çerçeve programın artık yeterli olmadığı görölmektedir. Bununla ilgili önerileri şöyle sıralamak mümkündür:

3.1. Ders İçeriğı İle İlgili Öneriler

Ders içeriğı ile ilgili yukarıda belirttiğimiz sebeplerden yola çıkarak Türk Dili I - II ders içeriklerinin meslek yüksekokulları ve fakülteler için ayrı ayrı oluşturulması, dersin işlerlik kazanması açısından uygun olacaktır.

Meslek yüksekokullarında, öğrencilerin bilgi düzeylerini göz önünde bulundurarak, bazı değişiklikler yapmak mümkündür. Genellikle ortaöğretim aşamasında eksik kaldıkları birtakım konular Türk Dili I ders içeriğıyle tamamlanabilir. Türk Dili I dersi için çerçeve programda yer alan *Ses, Şekil, Sözcük ve Cümle Bilgisi, Yazım ve Noktalama, Anlatım, Kompozisyon, Yazılı ve Sözlü Anlatım* konuları önerilebilir. Ancak şunu da belirtmemiz gerekir ki söylediğimiz bu konular doğrudan bilgi olarak değil, Türkçenin zenginlik ve güzelliklerini metinlerde fark etmelerini sağlayacak bir yöntemle olmalıdır. Yani amaç, bu dersler aracılığıyla bol bol yazmak ve okumak olmalıdır.

Türk Dili II ders içerikleri ise öğrencinin Türk Dili I dersinde öğrendiklerini uygulayacağı şekilde düzenlenerek devamlılık sağlanmalıdır. Bu anlamda öğrenciye okuduğunu anlamaya yönelik, anladıklarını doğru cümlelerle ifade edebilme becerisi kazandıracak uygulama çalışmaları dersin içeriğinde yer almalıdır. Çeşitli türlerden seçilecek *okuma*

parçalarını yorumlama, yarım kalan bir metni tamamlama, verilen konuyla ilgili paragraf oluşturma uygulamaları yapılmalıdır.

Ayrıca öğrencilere *Sunum Teknikleri* anlatılarak gerek bireysel gerek grup çalışmalarıyla sunumlar yaptırılıp bilgiler pekiştirilmelidir. Böylelikle öğrencinin bir konu hakkında araştırma yapması ve araştırmayı topluluk önünde sunması sağlanacak, derse katılımı artırılmış olup daha verimli sonuçlar elde edilecektir.

Fakültelerde ise okutulacak Türk Dili I ders içeriğı şu şekilde oluşturulabilir: Bu dönem içinde öğrencilere *Anlatım, Anlatım Biçimleri, Kompozisyon Yazma ve Paragraf Oluşturma Teknikleri* anlatılarak ders içinde öğrenciyi etkin kılacak uygulamalar yapılmalıdır. Çeşitli konularda yazma çalışmaları, anlatım biçimlerine göre paragraf oluşturma (örneğin; betimleme, açıklama, tartışma, paragrafı yazmak gibi.) onlara doğru ve planlı şekilde düşüncelerini aktarabilme becerisi kazandıracaktır. Ayrıca *Sunum Tekniklerinin* anlatılması ve sunum çalışmalarının yapılması dersin içeriğinde yer almalıdır.

Türk Dili II dersi ise tamamen *Akademik Yazma Eğitimi* üzerine olmalıdır. *Akademik Dil, Kavram ve Terimler, Akademik Çalışma ve Araştırma Teknikleri, Akademik Yazı Türleri ve Bu Türleri Yazma Usulleri, Akademik Metin Yazmanın Basamakları, (başlık, özet, giriş, anahtar sözcükler...vb.) Kaynakça Yazımı, Dipnot*

Oluşturma, Akademik Metinlerde Dikkat Edilecek Etik İlkeler gibi konu başlıkları içerikte yer almalıdır.

Akademik yazı türlerinden örnekler seçilerek öğrencilerle metinler üzerinde değerlendirmeler yapılmalıdır.

Ayrıca böyle bir planda, iki dönemde görülen bu dersler arasında bir bütünlük oluşacak, Türk Dili I dersinde öğrenci yazma ve sunum becerisini geliştirip bunu Türk Dili II dersinde akademik boyuta taşıyabilecektir.

3.2. Kaynak Kitaplarla İlgili Öneriler

Türk Dili dersleri ile ilgili kaynak kitapların yazımına ilişkin çerçeve bir plan belirlemek mümkün olabilir. Özellikle salt bilgi yerine uygulamaya yönelik ve öğrencilerin derse katılımını sağlayacak metinleri de içeren, okuma parçaları içerisinde dil bilgisinin öğrencilere sezdirilerek sunulduğu kitaplar, bu derslerin anlatımında daha yararlı olacaktır. Ayrıca kitaplara Sunum Teknikleri ve Akademik Yazma Eğitimi konuları dâhil edilmelidir.

Ders içinde yapılacak uygulamalar için farklı kitaplardan faydalanılabilir. Türk edebiyatının önde gelen öykü yazarlarının öykülerinden parçalar dinletilerek ve öğrencilerle sesli okuma çalışmaları yapılarak öğrencinin sözcükleri doğru telaffuz etme, sözcük ve cümle vurgusunu doğru kullanma becerileri geliştirilebilir.

Öğrencilerin metin okuma ve yorumlama bilgisinin geliştirilmesi amacıyla meslek yüksekokulları ve fakülteler için iki dönem içinde en az 5 kitap okutmak gibi bir hedef belirlenebilir. Derslerin bir bölümünde kitaplarla ilgili değerlendirilmeler yapılarak öğrencilerin düşüncelerini ifade edeceği bir ortam yaratılabilir.

Okutulacak kitaplar Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Dili, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği ve Türkçe Öğretmenliği bölümlerinde görev yapan öğretim elemanları tarafından yapılacak ortak bir çalışmayla belirlenebilir. Öğrencilerin kitap okuma isteğini arttırmak için o gün öne çıkan ya da çok satan yerli veya yabancı bir kitap bu listeye eklenebilir. Ancak kitap seçimi öğrenciye bırakılmamalıdır.

Öğrencilerin sözcük dağarcığını geliştirmesi ve sözlük kullanımının yaygınlaştırılması açısından belirlenecek ders saati içinde sözlük okuma çalışmaları yapılabilir. Bu sözlüklere Türkçe Sözlük yanında Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü ve hatta bölümlerle iş birliği yapılarak, varsa, alanlarıyla ilgili terim sözlükleri de eklenebilir.

3.3. Diğler Öneriler

Dil eğitimi konuşarak karşılıklı etkileşimle ilerleyen bir süreçtir. Son dönemde derslerin uzaktan eğitim uygulamasıyla anlatılması öğrenciyle birebir iletişim kurmayı zorlaştırmaktadır. Bu ders içeriklerinin uygulanması için yüz yüze eğitime geri dönülmelidir. Üniversitede okutulan bu derslerde, öğrencilerin önceki bilgilerini kullanım olanağı sunacak ve, bireyi 21. yüzyılın en temel gereksinimi olan, iletişim becerileri kazanmasına yardımcı olacak uygulamalı çalışmalar yapılmalıdır. 21. yüzyılın ihtiyaç duyduğu iletişim becerileri bu dersle ve yüz yüze verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (1979). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, D. (2018). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2021). *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Cemiloğlu, M. (2004). Üniversitelerde Okutulan Türk Dili Dersi ile İlgili Tespitler Değerlendirmeler ve Öneriler. *Eğitim Fakültesi Dergisi XVII (2)*. s. 173-182. Bursa. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/153241> (Erişim tarihi: 19.09.2023).
- Eker, S. (2009). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Karataş, M. (2013). Üniversitelerdeki Türk Dili Dersi ve Türkçe Konusundaki Tutumlar. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1 Winter 2013*. p.1881-1898. Ankara. https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=1155586020_91_Karata%C5%9F%20Mustafa-edb_S.pdf&key=16094 (Erişim tarihi: 20.09.2023).
- Toklu, O. (2009). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Türk, V. (2006). *Dil Politikası Sorunu-Türkçenin Çağdaş Sorunları*. Ankara: Gazi Kitabevi. s. 305-342.

Vural, H. (2007). Üniversitelerde Okutulan Türk Dili Dersi Üzerine. *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi*. Cilt: XCIII-Sayı: 669 · Eylül 2007. s. 495-503. Ankara. https://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/hanifi_vural_universitelerde_okutulan_turk_dili_dersi_uzerine.pdf (Erişim tarihi: 20.09.2023).

TÜRK DİLİ DERSİNİN GEREKLİLİĞİ¹

Engin ÖMEROĞLU²

1. GİRİŞ

Türk Dili derslerine duyulan gereksinim eskiden olduğu gibi günümüzde de artarak devam etmektedir. Yapılan gözlemlere göre üniversite öğrencilerindeki en önemli eksiklik Türkçeyi doğru, güzel ve etkin kullanamamalarıdır. Özellikle *yazma* ve *konusma* becerilerinde görülen bu eksiklik diğer derslere de olumsuz yansımaktadır.

Üniversitelerde zorunlu olarak okutulan Türk Dili dersi için düzenlenmiş “YÖK Çerçeve Programı” da öğrencilerdeki bu yetersizliği gidermek amacıyla hazırlanmıştı: “*Türkçenin yapı, işleyiş özelliklerini kavratmak, dili yazılı- sözlü anlatımda kullanma yeteneği kazandırmak, anadil şuuruna sahip gençler yetiştirmek...*” (Cemiloğlu, 2004).

¹ Bu metin 26 Eylül 2023 tarihinde Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Türk Dili Bölüm Başkanlığı tarafından düzenlenen “Üniversitelerdeki Türk Dili Derslerinin Dünü, Bugünü, Yarını (Sorunlar-Çözüm Önerileri)” isimli çalıştayda sözlü bildirinin gözden geçirilip düzenlenmiş hâlidir.

² Dr. Öğretim Görevlisi, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Türk Dili Bölümü, omeroglu@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3351-3406.

Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) 2001’de Prag’da yapılan toplantıyla Bologna Süreci’ne dâhil olmuştur. Bu tarihten sonra *“Türkiye’deki üniversiteler de programlarında güncellemeye gitmiş, beceri yaklaşımıyla üniversite öğrencilerinin dil, zihinsel, bireysel ve sosyal becerilerini geliştirme ön plana alınmış; düşünen, anlayan, sorun çözen ve sorgulayan bireyler yetiştirmeye ağırlık verilmiştir”* (Güneş, 2012: 8). Ayrıca karar metninde de geçen *“ana dilde iletişim, ülkesinin resmî dilini kullanabilme...”* (Edinsel, 2008: 28) cümlesi, Türk Dili dersini yakından ilgilendirmektedir. Çünkü Türk Dili dersi de öğrencilerin dilini iyi kullanıp iletişim becerilerini geliştirmek için okutulmaktadır. Bu bakımdan Türk Dili dersleri üniversitelerin bütün bölümlerinde amacına uygun şekilde okutulmalıdır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırma, Türk Dili derslerinin güncel sorunlarını incelemek ve bu sorunlara çözüm önerilerinde bulunmak için yapılmaktadır.

1.2. Sınırlılıklar

Bu araştırma, görüşme formunda katılımcılara yöneltilen ve dört başlık altında belirlenen problemlerin incelenmesiyle sınırlıdır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel çalışma yöntemlerinden “tarama modeli” ile yapılmaktadır. *“Tarama modelleri, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlar”* (Karasar, 2013: 77). Çalışma, Türk Dili dersiyle ilgili güncel sorunları bulgulamak, tartışmak ve sonuca gitmek için yapılmaktadır.

2.2. Örneklem

Araştırmanın örneklemini; hâlen Türk Dili derslerini veren 10’u kadın, 5’i erkek toplam 15 öğretim elemanı oluşturmaktadır. Meslekî tecrübelerinin ortalaması 11 yıl olan katılımcılar farklı üniversitelerde görev yapmaktadır. Katılımcılar K1, K2, K3... şeklinde kodlanarak bilgileri gizli tutulmuştur.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmadaki veriler öğretim elemanlarıyla yapılan mülakatlardan, görüşme formlarından elde edilmektedir. Gönüllülük ilkesine göre yapılan mülakatlarda katılımcılara; cinsiyeti, çalışma yılı, çalıştığı kurumu, alan bilgisinin yanında açık uçlu dört soru sorulmuştur. Toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle betimlenmiş; katılımcıların ifadelerinden doğrudan

alıntılarla sorunlar bulgulanmış, tartışılmış, sonuca gidilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

Sorular/Sorunlar:

1. Türk Dili derslerinin uzaktan eğitim modeliyle genel ağ üzerinden işlenmesi hakkında ne düşünüyorsunuz? Türk Dili derslerinin bu şekilde verilmesi dersin amacına uygun mudur?
2. Türk Dili ders içerikleri ve mevcut çerçeve programı hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu derste hangi konulara ağırlık verilmelidir? Dersin süresini yeterli buluyor musunuz? Türk Dili dersi için hazırlanan kitapları nasıl buluyorsunuz?
3. Girdiğiniz bölümlerde Türk Dili derslerine karşı öğrencilerin ilgisini nasıl buluyorsunuz?
4. Türk Dili derslerine karşı diğer öğretim elemanlarının ve üniversite yönetimin tutumunu nasıl buluyorsunuz?

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, görüşme formuyla katılımcılara yöneltilen, dört soruluk açık uçlu sorulardan elde edilen veriler analiz edilmektedir.

Katılımcıların tamamı Türk Dili derslerinin uzaktan eğitim modeliyle genel ağ üzerinden verilmesini uygun bulmamışlardır. K5 numaralı katılımcı mecburiyetler karşısında uzaktan öğretimle verilebileceğini belirtirken; K4 numaralı katılımcı küresel salgın dışında dersin yüz yüze işlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. K3 numaralı katılımcı da zorunlu hâllerde yeni kaynak, tekniklerle ve hocanın gayreti ile uzaktan öğretimin verimli hâle getirilebileceğini ileri sürmüştür. K9 numaralı katılımcı ise uzaktan eğitimde bazı öğrencilerin zorunlu olmadığı için kameralarını açmadığını, derste gibi görünen öğrencinin aslında dersi dinlemediğini; bazı öğrencilerin de ekrandan dersi takip ederken bile başka şeylerle meşgul olduğunu ve dikkatinin dağıldığını bu yüzden dersin uzaktan öğretimle verilmesinin uygun olmadığını belirtiyor. K8 numaralı katılımcı K2 numaralı katılımcı gibi uzaktan eğitimle işlenen derste öğrencilerin motivasyonunun düşük olduğunu ifade etmektedir. K 14 numaralı katılımcı da Türk Dili derslerinin temel dil becerilerini geliştirmeye yönelik işlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Temel dil becerilerinden konuşma becerisi/ retorik uygulamaların uzaktan eğitim yöntemiyle yapılamayacağını belirtmektedir. Aynı konuyu K11, K12, K1, K3, K10 numaralı katılımcılar da belirtmiş; yüz yüze eğitimde dersliklerde yaptıkları münazara, sunum, inşat çalışmalarının ve retorik uygulamaların uzaktan öğretimle yapılamadığını

açıklamışlardır. K9 numaralı katılımcı ise uzaktan öğretim yöntemi ile verilen derslerde öğrenci katılımının ve öğrencilerin derse olan ilgisinin çok düşük olduğunu dile getirmekte, genel ağ alt yapısının yetersiz olması ve uzaktan eğitim için kullanılan bilgisayar programlarının da istenilen seviyede, kalitede olmamasının dersin verimliliğini olumsuz etkilediğini, bu durumun öğrencilerde motivasyonu düşürdüğünü belirtmektedir. K14 numaralı katılımcı da uzaktan öğretimle yapılan derslerde öğrenci ile etkileşimin zor olduğunu belirtmektedir. Öğrenciye soru sorup onların da soruyu cevaplamaları mümkün olamamakta; bu da dersin, sadece anlatıma dayalı işlenmesine imkân tanımaktadır. Oysa *“yapılan araştırmalarda insan; okuduğunun %10’unu, işittiğinin %20’sini, gördüğünün %30’unu, görüp-işittiğinin %50’sini, söylediğinin %90’ını hatırlamaktadır”* (Aktaş ve Gündüz, 2001: 67). Ayrıca uzaktan eğitimde; *“haberleşme bağımlılığı, beşerî etkileşim sınırlılığı, değerlendirme süreçlerindeki güçlük, güdülenme düzeyinin düşük olması ve anında pekiştirme yetersizliği”* (Karataş, 2008: 8) gibi durumlar da dersi verimsiz kılmaktadır. Dolayısıyla dersin yüz yüze yapılması gerekmektedir. Yüz yüze yapılan derslerde öğrenciler, yapılacak sınıf içi uygulamalarla, konuları daha kalıcı öğrenebilir. Bu yüzden Türk Dili dersi uzaktan eğitim yöntemi ile verilmemeli, dersliklerde yüz yüze işlenmelidir.

Türk Dili ders ıçerikleri ve mevcut ereve programı hakkında akademisyenlerden 10’u mevcut ders saatinin “yetersiz” olduğunu; diğer 5 katılımcı ise “yeterli” olduğunu belirtmektedir. Ancak katılımcılardan tamamı mevcut programın güncellenmesi gereğini vurgulamaktadır. K1 numaralı katılımcı ıçeriklerin öğrencilerin eksiklerinden hareketle güncellenmesi gerektiğini belirtmektedir. K5 numaralı katılımcı ise Türk Dili dersi sayesinde bütün bölümleri tanıdığını, dersin sırf bilgi vermeye yönelik dil bilgisi, dil tarihi gibi konularla işlenmesinin uygun olmadığını açıklamaktadır.

YÖK’ün 1986’da Türk Dili dersi için belirlediği ereve programındaki ders ıçeriğinin ve konularının çok geniş olduğunu, daha çok ansiklopedik bilgi vermeye yönelik düzenlendiğini söylemek mümkündür. Zira mevcut programa bakıldığında K10 numaralı katılımcının da belirttiği gibi Türk Dili dersinin ereve programı sanki Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde okuyan öğrenciler için hazırlanmıştır. Oysa bu ders Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde verilmemektedir. Türk Dili dersi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü hariç, üniversitelerin bütün bölümlerinde zorunlu okutulduğundan; ğretmen, hukukçu mühendis, doktor, işletmeci, hemşire vb. olacak öğrencilere yönelik hazırlanmalıdır. Öğrenciler test sınavları dışında, yapılan klasik sınavlarda birçok dil yanlışı, yazım-

noktalama hatası yapmaktadır. Mevcut çerçeve programına bakıldığında programın, temel dil becerilerini geliştirmek yerine, bilgi vermeye dayalı olduğu görölmektedir. Aynı konuda Vural da mevcut çerçeve programını ve ders için hazırlanmış kitapları eleştirip; “Türk Dili tarihinin yanı sıra dil bilgisi konularının ayrı bir ders olarak işlendiğı ilköğretim, lise ve dershanelerde tekrar tekrar öğretilen konuları yeniden üniversitede vermenin doğru olmadığı”nı (2006: 499) vurgulamaktadır. Araştırmada bütün katılımcıların bulunduğu ortak nokta, ortaöğretimde görölen *dil bilgisi, dil tarihi, genel dil kültürü* gibi konuların Türk Dili derslerinde tekrar edilmemesi; dersin, öğrencilerin asıl ihtiyacı olan, *yazma ve konuşma becerilerini* geliştirmeye yönelik işlenmesidir. Akkaya ve Sevindi’nin de belirttiğı gibi “Türk Dili dersinin temel amacı öğrencilerin temel dil özelliklerinden *anlama ve anlatma becerilerini geliştirmektir*” (2015: 93).

Türk Dili dersleri için hazırlanmış kitaplardan hemen hemen hepsi, başkanlığını YÖK üyesi Zeynep Korkmaz’ın yaptığı İstanbul’daki (1986) çalıştayda belirlenen çerçeve programına göre düzenlenmiştir. Bu çalıştayda YÖK, Türk Dili derslerinde okutulması için bir komisyon tarafından hazırlanacak “Türk Dili ve Kompozisyon”³ kitabını

³ Korkmaz, Z., A. B. Ercilasun, T. Gülensoy, İ. Parlatır, H. Zülfikar, N. Birinci (1988). *Türk Dili ve Kompozisyon*. Ankara: YÖK Yayınları.

yayımlamayı kararlaştırmıştır. Komisyon tarafından hazırlanan Türk Dili ders kitabı örnek ders kitabı olarak hemen hemen bütün üniversitelerde kullanılmıştır. Bu ilk kitaptan sonra günümüze kadar farklı yayınevleri tarafından birçok kitap piyasaya sürölmüştür. Zülfikar (2007) da makalesinde Türk Dili dersi için hazırlanan kitap sayısının 1990'lı yıllarda 40'lı rakamları bulduğunu belirtmektedir. 2024 yılına gelindiğinde sayının çok daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Farklı hocalar ve yayınevleri tarafından yayımlanan kitaplar YÖK'ün 1988'deki yayımladığı kitabın kopyası gibidir. Bu kitaplardan birçoğu temel dil becerilerini geliştirici içeriğe sahip değildir. Kitaplarda “dinleme, okuma, konuşma, yazma” gibi dil becerilerini geliştirici düzenlemeler yeterli değildir. Ders kitabından çok akademik çalışma kitabına benzeyen bu kitapları K 10 numaralı katılımcı da eleştirmekte, bu kitaplardan birçoğunda ortaokul ve liselerde gösterilmiş olan dil bilgisi konularına yer verildiğini, mekanik dil bilgisi konularının Türk Dili dersi için hazırlanmış kitaplarda tekrar ettiğini belirtmekte, hatta Türkoloji bölümlerinde işlenmesi gereken fonetik ve morfoloji konularının ağırlıklı olarak kitaplarda yer aldığını, oysa üniversitelerde daha üst düzey bir ana dil eğitimi dersinin verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ona göre güzel yazma, konuşma, eleştirel düşünme, eleştirel okuma gibi konularla Türk Dili dersinin işlenmesi; ders

kitaplarının da bu konuları kapsayan bir içerikle hazırlanması gerekmektedir.

K8 numaralı katılımcı ders için farklı kaynakları kullandığını, şiir, öykü, roman, deneme gibi edebî türlerle dersi zenginleştirip daha yararlı, daha zevkli hâle getirdiğini belirtmektedir. K 15 nolu katılımcı, Türk Dili derslerinde bütün bölüm öğrencilerinin özelliklerini düşünerek konuları belirlediğini, dersi sözel bölüm öğrencilerine ayrı, sayısal bölüm öğrencilerine ayrı bir şekilde işlediğini vurgularken daha çok temel dil becerilerinden *yazma, okuma, dinleme, konuşma* gibi becerileri geliştirici konulara ağırlık verdiğini ifade etmektedir. K 15 nolu katılımcının yaptığı bu öğretim şekli aslında olması gereken bir öğretim modelidir. Zira Senemoğlu'nun da belirttiğı gibi *“öğretim; ne konu odaklı ne de tamamen öğrenci odaklı olmalıdır. Dersin, ünitenin, konunun içeriğı, sürekli olarak öğrencinin öz geçmişine, değışen ihtiyaçlarına, ondan beklenen performans düzeyine göre yeniden düzenlenmelidir”* (2009: 386). Bu bakımdan K8 numaralı katılımcının ifade ettiğı gibi, Türk Dili dersinin farklı bölümlerdeki, yüksekokullardaki öğrencilerin özellikleri, öz geçmişleri dikkate alınarak işlenmesi gerekir. K5 numaralı katılımcı ise belli bir kitaba bağı kalmadığını Türk Dili dersi için kullanılabilecek çok farklı kaynaklardan yararlandığını, konu olarak da Türkçenin yazılı ve sözlü anlamda en iyi ve güzel kullanımını örnekleyecek

güzel yazı, retorik çalışmaların ağırlıklı olduğu metinlerle dersi işlediğini belirtmektedir. K1 numaralı katılımcı ise değiştirilemez kitaplarla ders işlemenin üniversite anlayışıyla örtüşmediğini belirtirken bu derslerde farklı birçok kitabın kullanılabileceğini bu konuda hocanın özgür olması gerektiğini dile getirmiştir. K15 numaralı katılımcı ise derslerini, tek kitaba bağlı kalmaksızın pek çok kaynaktan yararlanarak hazırladığı ders notlarından işlediğini; mevcut ders kitaplarının birbirinden fazla bir farkı olmadığını ifade etmektedir. Burada önemli olanın dersi veren hocanın alanla ilgili okumaları ve okuduğu bilgileri paylaşmasının olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla Türk Dili ders kitaplarının da dersin amacına uygun, öğrencinin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olması gerekir. Her ne kadar katılımcılar dersi belli bir kitaba bağlı olarak işlemediğini dile getirseler de dersin planlı bir şekilde yürütülmesi için, öğrenci ve öğreticiye kılavuzluk yapacak, çağdaş ölçütlere göre hazırlanmış Türk Dili ders kitabına ihtiyaç duyulmaktadır. Zira “*iyi hazırlanmış bir ders kitabı, eğitimde istenilen hedeflere ulaşmayı sağlayarak, dersin planlı bir şekilde yürütülmesine imkân verir*” (Küçükahmet, 2011: 18). Aynı konuda Bamberger de ders kitaplarının “*sürekli kullanılabilen, öğrencinin bilgilere dolaysız ulaşabildiğı, sözel öğretim boşluklarını doldurabilen bir araç*” (1975: 5) olduğundan söz etmektedir.

Katılımcıların tamamı öğrencilerin Türk Dili derslerine karşı ilgisizliğinin, özellikle uzaktan eğitimle dersin verilmesiyle arttığını belirtmektedir. K12 numaralı katılımcı dersi yüz yüze yaparken ilginin ve katılımın iyi olduğunu, ancak uzaktan eğitime geçildikten sonra öğrencilerin ilgisinin azaldığını belirtmektedir. K11 numaralı katılımcı ise ilginin biraz da hocayla ilgili olduğunu söylerken, öğrencilerin başta Türk Dili dersine ön yargılı olumsuz tavır içinde olduğunu ancak ders anlatımına geçtikten birkaç hafta sonra öğrencilerden büyük bir kısmının dersi sevmeye başladığını ifade etmektedir. K7 numaralı katılımcı ise dersin alan dışı bir ders olarak görülmesi, biraz da lise düzeyindeki dersler gibi algılanması sebebiyle derse ilginin az olduğunu, uzaktan eğitimle birlikte ilginin daha da azaldığını söylemektedir. K15 numaralı katılımcı da 27 sene değişik bölümlerde Türk Dili dersine girdiğini, ilk başlarda öğrencinin derse olan ilgisi azken, öğrencilerin sınıf içinde yapılan ve kendisi için yararlı olabilecek uygulamaları gördüğünde ilgilerinin arttığını belirtmektedir. K8 numaralı katılımcı ise dersin kredisiz olmasının, öğrencileri olumsuz etkilediğini, önce öğrencileri ikna etmek için çabaladığını, bilgilerin işlerine nasıl yarayabileceğini anlattığını, dolayısıyla dersin kredisiz olmaması gerektiğini belirtmektedir.

Türk Dili derslerine karşı diğer öğretim elemanlarının ve üniversite yönetimlerinin tutumu üniversitelere göre değişmektedir. YÖK'ün 2001'de katıldığı toplantıda Bologna Süreci'ne dâhil olması ile kredisiz olan Türk Dili dersi birçok üniversitede kredili oldu. Ancak hâlâ bazı üniversiteler bu sürecin öncesinde olduğu gibi Türk Dili derslerinin ortalamasını başarı ortalamasına dâhil etmemektedir (örneğin ODTÜ; İTÜ gibi). Türk Dili dersinin kredisiz olması doğru değildir. Zira dersin kredisiz olmasının, Türk Dili dersine olan ilgiyi, öğrencilerdeki isteklendirmeyi azalttığı bir gerçektir. K5 numaralı katılımcı Türk Dili dersine karşı diğer öğretim elemanları ve üniversite yönetiminin tutumlarının olumsuz olduğunu dile getirmektedir. K8 numaralı katılımcı ise hem öğretim elemanları hem yönetim tarafından dersin zaman zaman önemsizleştirildiğine şahit olduğunu, ama bazen de “aklıselim” insanlarla karşılaştığını belirtmektedir. K2 numaralı katılımcı ise ilgili kişilerin gerek bireysel gerekse kurumsal düzeyde Türk Dili dersine yeterli özeni göstermediğini ve bilimsellikten uzak değerlendirmeler yaptığını ve bu sebeplerle sadece zorunlu olduğu, kaldırılması güç olduğu için de uzaktan yapılan bir ders hâline getirildiğini ifade etmektedir. K6 numaralı katılımcı ise özellikle Mühendislik, Fen Fakültesi gibi sayısal bölümlerde görevli hocaların bu dersin önemsiz olduğunu düşündüklerini; bazen de yönetici olan hocaların

doğrudan dersin önemsiz olduğunu ifade ettiklerini belirtmektedir. Katılımcı, yapılan toplantılarda, hangi alan olursa olsun herkesin ömrü boyunca yazmaya ve konuşmaya ihtiyacı olduğunu söyleyerek konuşmaya başladığını fakat sonucun değişmediğini dile getirmektedir. Yukarıdaki katılımcılar gibi araştırmaya katılan diğer öğretim elemanlarının tamamı üniversite yönetimlerinin ve bazı öğretim elemanlarının Türk Dili dersine karşı bakış açılarının, tutumlarının olumsuz olduğunu belirtmektedir. Bu durum Türk Dili dersine giren öğretim elemanlarının moralini, motivasyonunu bozmaktadır. Katılımcıların geneli Türk dili dersine karşı yöneticilerin ve diğer alandaki akademisyenlerin bakış açısından, tutumundan şikâyetçi iken, K4 numaralı katılımcı, yönetici ve diğer meslektaşlarının Türk Dili derslerine karşı olumlu tutum içinde olduğunu belirtmektedir.

4. SONUÇ

YÖK'ün 2013'te aldığı *“bazı derslerin uzaktan eğitimle verileceğine ilişkin karar”*⁴ birçok üniversitede Türk Dili dersinin

⁴ Yükseköğretim Genel Kurulu'nun 01.02.2013 tarihli toplantısında alınan, bazı derslerin uzaktan eğitim modeliyle verileceğine ilişkin karar: “Yükseköğretim kurumlarının; ön lisans, lisans ve yüksek lisans düzeyinde diploma programları ile senatoları tarafından uygun görülmesi hâlinde, birinci ve ikinci öğretim programlarındaki bazı dersleri uzaktan eğitim yoluyla verilebilir.” “Uzaktan eğitim programları ile uzaktan eğitim yoluyla verilmesi uygun görülen dersler, genel ağ üzerinden eş zamanlı olarak çevrim içi teknolojilerle verilir. Derslerin

uzaktan eğitim sistemiyle verilmesine sebep oldu. Oysa bu ders YÖK'ün Bologna Sürecine katılması ile ortalamaya dâhil olmuş, dersin önemi artmıştı. Ancak yukarıdaki karar Türk Dili dersini tekrar önemsizleştirildi.

2023-2024 öğretim yılında Türk Dili dersleri Türkiye'deki bütün üniversitelerde uzaktan eğitim modeliyle genel ağ üzerinden verilmektedir. Dersin bu şekilde işlenmesi dersin amacına uygun değildir. Çünkü uzaktan eğitimle yapılan Türk Dili dersleri, sadece "anlatıma" dayalı klasik öğretim yöntemiyle dersin işlenebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu da öğrencilerin derse katılmasını, aktif olmasını engellemekte, verimi azaltmaktadır. Oysa "öğrencilerin aktif olmasına dayanan eğitim yöntemi, eğitimin özüdür." (Cüceloğlu ve Erdoğan, 2021: 130). Türk Dili derslerinde istenilen başarının yakalanabilmesi için dersin; "tüm iletişim kanallarının açık olduğu; öğretmen-öğretmen; öğretmen-öğrenci; öğrenci-öğrenci etkileşimine imkân veren, sınıf atmosferinde" (Küçükahmet, 2011: 59) yapılması gerekir. Çünkü "modern eğitim sisteminde bilgiyi depolamak, ezberlemek değil; bilgiye nasıl ulaşılacağıının bilinmesi önemlidir" (Tezel, 2020: 53). Uzaktan eğitimde sadece bilgi vermeye dayalı ezberci eğitim sistemiyle yapılabilen Türk Dili derslerinin

yürütülmesinde kitap, radyo, televizyon, ses ve görüntü diskleri (CD/DVD) vb. çevrim dışı teknolojilerden de yararlanılabilir. Öğretim, yüz yüze ders ve uygulamalarla da desteklenebilir"

verimli olması mümkün görünmemektedir. Türk Dili derslerinde önemli olan öğrencilere bilgiyi ezberletmek değil, öğrencilere Türkçeyi doğru, etkin ve güzel kullanma becerisi kazandırmaktır.

Türkiye’de, özellikle kırsal bölgelerde genel ağ alt yapısının yetersiz, hızın düşük; kullanılan ara yüz programlarının kalitesiz olması, öğrenci-öğretim elemanı arasında olması gereken etkileşime imkân vermemektedir. Bu da öğrencideki isteklendirmeyi azaltmakta, dersin verimli olmasını engellemektedir. Tan’ın da belirttiğı gibi *“öğrenme etkinliğinin sürdürülebilmesi için öğrencinin güdülenme düzeyinin yüksek olması”* (2018: 412) gerekir. Genel ağ üzerinden yapılan Türk Dili derslerinde, yapılması gereken sınıf içi öğretim tekniklerinden; yazı çalışmaları, retorik uygulamalar, inşat, münazara, beyin fırtınası, örnek olay incelemesi gibi uygulamalar yapılamamaktadır. Bu durum dersin, sadece anlatıma dayalı klasik bir yöntemle işlenmesine sebep olmaktadır. Oysa *“birçok araştırmada klasik yöntemlerle yapılan öğretimlerde dersin etkisi, yararı son derece düşük olduğu ortaya konulmaktadır”* (Küçükahmet, 2011: 58).

Günümüzde Türk Dili dersleri için hazırlanmış ders kitapları -birkaç istisna dışında- komisyon tarafından hazırlanan YÖK’ün yayımladığı *Türk Dili ve Kompozisyon*

(Korkmaz vd. 1988) kitabına benzemektedir. Bu kitap, 1986'da Boğaziçi Üniversitesinde düzenlenen Türk Dili dersiyle ilgili yapılan çalıştayda tespit edilen programa göre yazılmıştır. Yayımlanan bu kitap ve buna benzeyen diğer kitaplar bugün ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Çünkü kitaplardan birçoğu *araştırma kitapları* (akademik çalışma kitapları) gibi düzenlenmiştir. Kitaplarda öğrencilerin; ilkokul, ortaokul ve lisede gördüğü dil bilgisi, dil tarihi, metin türleri vd. gibi konular tekrar edilmektedir. Kitaptaki konuları takip eden bir öğretim elemanı, dersin asıl amacından uzaklaşabilir. Oysa *“ders kitapları; öğretici ve öğrenciye rehberlik etmeli, dersin planlı bir şekilde yürütülmesine imkân vermelidir”* (Ömeroğlu, 2021: 6). Türk Dili dersi Türkçeyi doğru, etkin, güzel kullanma becerisini kazandırma dersidir, dersin asıl amacı budur. İleride mimar, avukat, doktor, hemşire, iktisatçı olacak öğrencilere, daha önce ortaokul, lise ve dersanelerde gördüğü dil bilgisi konularını tekrarlamaya gerek yoktur. Kaya, *“dil bilgisinin, amaca ulaşmada araç olduğunu”* (2003) belirtmektedir. Öğrencilerin ihtiyacı bellidir. Bu ihtiyaca göre derste işlenmesi gereken konular yazma-konuşma becerisini geliştirici uygulamalar olmalı; dil bilgisi kuralı gösterilmesi gerekiyorsa, kurallar metin içinde gösterilmelidir. Mevcut Türk Dili kitaplarının birçoğunda *yazma ve konuşma becerisiyle ilgili konu ve uygulamalar* ya çok az bulunmakta ya da hiç bulunmamaktadır. Ünite sonlarında

olması gereken alıştırımlar, sorular, pekiştireçler ve konu özetleri yoktur.

Türk Dili derslerinin üniversitelerin bütün bölümlerinde okutulması bir ihtiyacın sonucudur. İhtiyaç, bugün daha da artmıştır. Zira ortaöğretimde test sınavları ile yetişmiş, üniversitede okuduğı bölümü test sınavıyla kazanmış öğrencilerin en büyük eksikliği; yazma ve konuşma alanındadır. Öğrencilerden çoğı bu konuda yeterli seviyede değildir. Özellikle öğrencilerin yazma konusundaki eksiklikleri, farklı alanlardaki hocaların da şikâyet ettiğı bir konudur. Okuduğunu anlayamayan, yazamayan, konuşamayan, eleştirel düşünemeyen, sebep-sonuç ilişkisi kuramayan mühendis, avukat, doktor, iktisatçı, fizikçi, psikolog mesleğinde ne derece başarılı olur, olması mümkün müdür? Dolayısıyla bütün bölümlerde Türk Dili dersinin, amacına uygun olarak okutulması gerekir. Bunun yanında Bologna Süreci'ne uymak için de Türk Dili dersi okutulmalıdır. Çünkü YÖK'ün de katılıp imzaladığı, Bologna Süreci'nde alınan kararlarda geçen *"ana dilde iletişim, ülkesinin resmî dilini kullanabilme, kişiler arası iletişim..."* (Edinsel, 2008: 28) ifadesi, Türk Dili dersinin amacını ifade etmektedir. Ayrıca Bologna Süreci'nde kabul edilen Avrupa Kredi Transfer Sistemi'ne göre Türk Dili dersinin krediye/ortalamaya dâhil edilmesi gerekir. Ancak hâlâ bazı üniversitelerin, eskiden olduğu gibi, dersi ortalamaya dâhil

etmeyip yılsonu başarı listelerini “Yeterli (YT), Yetersiz (YZ)” şeklinde hazırladığı görölmektedir. Türk Dili dersi, üniversitelerde okutulması gereken en önemli derslerden biri olmalıdır. Bu bağlamda derse karşı olumsuz düşünen öğrencilerin, üniversite yönetiminin ve diğer akademisyenlerin düşüncelerini değiştirmek gerekir. Bu konuda asıl iş, dersi veren Türk Dili hocalarına düşmektedir. Ders, yüz yüze dersliklerde amacına uygun biçimde işlenip öğrencilerdeki eksikler giderildiğinde, derse karşı var olan olumsuz tutumun değişmesi mümkün olabilir.

4.1. Öneriler

1. Türk Dili dersi Türkçeyi doğru, etkin kullanma becerisi, ana dil bilinci kazandırmak için okutulmaktadır. Bu yüzden Türk Dili dersi için yapılacak yeni programda öğrencilerin temel dil becerilerini (*yazma, konuşma; dinleme, anlama*) geliştirici uygulamalara ağırlık vermeli; ders kitapları da buna göre düzenlenmelidir.
2. Türk Dili dersinde soru-cevap, münazara, beyin fırtınası, örnek olay incelemesi gibi bütün öğretim yöntemleri denenmelidir. Dolayısıyla bu ders, öğrencilerde eleştirel okuma, yorumlama, açıklama gibi beceri alanlarını geliştirecek şekilde organize edilmeli, özellikle yazma

çalışmalarına ve retorik uygulamalara ağırlık verilmelidir.

3. Doğru Türkçe için bazı dil bilgisi kurallarını bilmek gerekebilir, ancak dil bilgisi amaç olmamalıdır. Dersin akışına göre ihtiyaç halinde dil bilgisi konuları metin içinde gösterilebilir.
4. Türk Dili dersi bütün üniversitelerde, bölümlerde AKTS'ye uygun olarak, ortalamaya dâhil edilmelidir.
5. Türk Dili dersi bütün bölümlerde diğer dersler gibi dersliklerde yüz yüze verilmelidir. Sınıftaki öğrenci sayıları da 40-50 kişiyi geçmemelidir.
6. Zorunlu hâllerde uzaktan eğitim yöntemiyle bu dersin verilmesi gerektiğinde, internet hızını da düşünerek, öğretici-öğrenci; öğrenci-öğretici; öğrenci-öğrenci etkileşimini sağlamak için kaliteli ara yüz programları kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2001). *Yazılı ve Sözlü Anlatım, Kompozisyon Sanatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bamberger, R. (1975). *Promating the Reading Habit*. Paris: Published by The UNESCO Press.
- Başol, G. (2013). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. (2. Baskı). Ankara: Pegem A. Yayınları.
- Cemiloğlu, M. (2004). Üniversitelerde Okutulan Türk Dili Dersi ile İlgili Tespitler Değerlendirmeler ve Öneriler. *Eğitim Fakültesi Dergisi*. XVII (2). S. 173-182.
- Cüceloğlu, D. Ve Erdoğan, İ. (2021). *Öğretmen Olmak Bir Can'a Dokunmak*. (31. Baskı). İstanbul: Final Yayınları
- Edinsel, K. (2008). Bologna Sürecinin Türkiye'de Uygulanması. *"Bologna Uzmanları Ulusal Takımı Projesi" 2007-2008 Sonuç Raporu*. Gazi Üniversitesi, Ankara. Erişim: <http://w3.gazi.edu.tr/~gyavuzcan/documents/1.pdf>
- Güneş, F. (2012). Bologna Süreci ile Yükseköğretimde Öngörülen Beceri ve Yetkinlikler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science* DOI: 10.5961/jhes.026
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayınları.

- Karataş, M. (2013). Üniversitelerdeki Türk Dili Dersi ve Türkçe konusundaki tutumlar. *Turkish Studies*. 8 (1). 1881-1898.
- Kaya, O. N. (2003). Nasıl Bir Dil Bilgisi Öğretimi?. *Oluşum Dergisi*. Sayı: 42. Sayfa: 38-42.
- Küçükahmet, L. (2001). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu. Yabancı Dil*. Ankara: Nobel A. Yayınları.
- Küçükahmet, L. (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. (25. Basım) Ankara: Nobel A. Yayınları.
- Ömeroğlu, E. (2018). Bologna Sürecinde Üniversitelerde Okutulan Türk Dili Dersine Yönelik Bir Araştırma. *Turkish Studies Volume 13/27. Fall 2018. P. 1055-1085* DOI: 10.7827
- (2020). *Yabancılarla Türkçe Öğretimi Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Nobel A. Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. (15. Baskı) Ankara: Pegem A. Yayınları.
- Tan, Ş. (2018). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Pagem A. Yayınları.
- Tezel, O. S. (2020). *Öğretmenin Günlüğünden Eğitim ve Toplum*. İstanbul: Cinius Yayınları.

Vural, H. (2007). Üniversitelerde Okutulan Türk Dili Üzerine.
Türk Dili Dergisi. C: XCIV. S: 669: 496-503.

Zülfıkar, H. (2021). Üniversitelerde Okutulan Türkçe Dersi.
Ankara: *Türk Dili Dergisi*. Erişim:
http://turkdili.gen.tr/files/uni_okutulanturkcedersi

DİLE TOPLUMBİLİMSEL BAKIŞ: DİLTOPLUMBİLİMİ

Engin YILMAZ¹

1. GİRİŞ

Filozof Heraklitos'un ünlü "değışmeyen tek şey, değışimdir" sözü, toplum ve kültür çözümlemelerinde geçerli olan önemli bir argümandır. İnsanlar, gruplar, topluluklar, toplumlar sürekli bir değışim içindedir. Yüz yıl önceki toplumla bugünkü toplum aynı değildir. Büyük bir olasılıkla yüz yıl sonraki toplum da bugünkünden farklı olacaktır. Her şeyden önce nüfus kompozisyonu değışecektir. Nüfus; gençleşecek ya da yaşlanacak, nüfus artış hızı; artacak, azalacak ya da durağanlaşacaktır. "Salgın, savaş, kıtlık, ekonomik buhran, depresyon, sel, kasırga" vb. olumsuzlukların etkisiyle küçük ya da büyük nüfus hareketlilikleri hep olacaktır. Bu durum da, doğal olarak toplumun çokçeşitli (ya da süperçeşitli) olmasına yol açacaktır. Toplumdaki her türlü değışimin kimliğın kurucu ve taşıyıcı unsuru olan dile yansması da kaçınılmaz bir gerçekliktir.

¹ Prof. Dr., SAÜ İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, eyilmaz@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0157-1759.

2. DİL VE TOPLUM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA DİLTOPLUMBİLİMİ

Dili daha iyi anlamanın şartlarından birisi de onu etkileyen unsurların çözümlenmesidir. Trudgill, dil üzerinde etkili olan başlıca faktörleri şöyle sıralamıştır: “Fizikî çevre, sosyal çevre ve toplumun değerleri” (2000:15-19). Bu noktada nitelikli bir dil bilimci, dil konuşucusunun içinde yer aldığı topluma, onun ürettiği kültüre ve değerlere kayıtsız kalamaz. Aksi takdirde, nesnel değerlendirme yapamaz ve dilin işleyişini tam olarak çözümleremez.

Yazoğlu’nun belirttiği üzere; dil, biyolojik-insanın sosyal-insana evrilmesini sağlar. Dil, insanlık için “ontolojik bir koşul”dur. “İnsan, dil olmadan zaman ve mekân boyutunu idrâk edemez, öz bilincinin farkına varamaz ve öznel dünyasını, ortak bir nesnel alana dönüştüremez. Dil aracılığıyla oluşturulan kültürel ve bilimsel ortak alan yok olduğu takdirde, insan kendi iç dünyasına hapsolma tehlikesiyle karşı karşıya kalır ve özgürlüğünü kaybeder” (Yazoğlu, 2022:25). R. Lakoff, dil bilimi alanında çalışan araştırmacıların toplum biliminin veri ve yöntemlerini kullanması gerektiğine şöyle dikkat çekmiştir: “Dilbilimci ilk olarak profesyonel anlamda sosyoloji içerisinde yer almalıdır. Çünkü sosyolog, bir kültürün güçlü ve zayıf yönleri hakkında toplamış olduğu verileri ayırabilme

yetisine sahiptir ve eğer dil konuşucusunun içinde yer aldığı toplumu incelememezse kayda değer genellemeler yapamayacak, dilin işleyiş biçimini ve sebebini anlayamayacaktır. Kısaca, dil bilimini beceremeyecektir” (2004:75). Hilmi Ziya Ülken de dili toplumsal hayattaki çeşitli ilişkileri yansıttığı için “sosyal kurum” olarak kabul etmiştir. Ona göre, dil “toplumsal fenomen” olarak görülmeli ve diğer toplumsal fenomenlerle ilişkileri, etkileşimleri toplum bilimsel bakımdan incelenmelidir. Ülken’e göre, toplumsal tabakalar, dili farklı şekillerde kullanmakta ve bazı kelimelere değişik anlamlar yüklemektedir. Yabancı kültürlerle temasların artması da yeni kelimelerin dile girmesinde etkili olmaktadır (Kaçmaz, 2012: 159).

Dil ve toplum ilişkisine odaklanan, dil bilimi ile toplum bilimi kesişiminde konumlanan genç bir disiplin olan *Diltoplumbilimi* (sociology of language), dilin konuşucuların tutum ve davranışlarını yansıttığı görüşünü benimsemiştir. Öte yandan içeriğı, kullandığı veri, yöntem ve teknikler bakımından birbirine oldukça yakın olan ve aralarındaki kuramsal sınırlar henüz tam olarak çizilemeyen diltoplumbilimi (sociology of language) ve toplumdilbilimi (sociolinguistics) arasında çeşitli farklılıklar da söz konusudur:

1. Diltoplumbilimi ve toplumdilbilimi arasındaki temel fark, diltoplumbiliminin odak noktasının “toplum” ve “kültür”, toplum dilbiliminin ise “dil” olmasıdır.
2. Diltoplumbilimi; toplumun ve kültürün dille ilişkilendirilerek incelendiğı, Toplumdilbilimi; dilin toplumla ilişkilendirilerek incelendiğı disiplindir. Yani, bu iki alanın inceleme nesneleri ve inceleme amaçları farklıdır. Herhangi bir topluluğun bir arada iken kendilerine özgü kullandıkları dil ile ilgili bilgi edinerek genellemelere ulaşmak amacıyla yapılan her türlü inceleme toplumdilbiliminin konusudur. Ancak, topluluğun yapısı hakkında genelgeçer bilgilere ulaşmak amacıyla o topluluğa özgü dil kullanımlarını incelemek diltoplumbiliminin konusudur (Canbulat ve Özvaşlı, 2019:433-434).

Fishman, *Diltoplumbilimi* çalışmalarını iki alt gruba ayırmıştır:

1. **Betimleyici diltoplumbilimi** (kim, kiminle, ne zaman konuşuyor?),
2. **Dinamik diltoplumbilimi** (farklı gruplardaki farklı dil tutumlarının ve dil davranışlarının değişim oranları nelerdir?) (Chen, 1997:1).

Esas olarak toplum bilimine (sociology) yakın olan diltoplumbilimi, bütüncül yapılardan hareket eder, dili toplumsal ve kültürel yapıların biçimlendirilmesinde temel bileşen olarak görür ve şu sorulara cevap arar: “Kim kiminle, ne zaman ve nerede hangi amaçla hangi dili kullanır? Kişilerin ve sosyal grupların dil tutumları ve bunların oluşturduğu sosyal ağlar nasıldır? Ekonomi, tarih, sosyal tabakalar, etnik ayrışma ve dil farklılıkları arasında ne tür ilişki vardır?” (Darancık, 2019:77).

Diltoplumbiliminin kavramsal çerçevesini; “Ana dili, ata dil, çokdillilik, ikidillilik, dil canlandırımı, dil çeşitliliği, dil değışkeleri, dil değıştirimi, dil planlaması, dil seçimi, dil sürdürümü, dil tutumu, dil yitimi, geçer dil, hane dili, temas dilleri, yapma dil” oluşturmaktadır. Kuramsal çerçeveyi ise, “Eksiklik kuramı, ayrılık kuramı, nezaket kuramı, nezaket dışılık, kabalık, Sapir-Whorf hipotezi” oluşturmaktadır. Diltoplumbilimi, “coğrafya, toplumsal sınıf ve toplumsal ağ, cinsiyet, yaş” vb. sosyal değışkenler ve dil arasındaki etkileşimi bulgulamaya ve irdelemeye çalışmaktadır. Ayrıca, “kültürün bileşenleri ve türleri, kültürel kurumlar ve dil ilişkisi” de diltoplumbilimin araştırma konuları arasındadır.

Diltoplumbilimi araştırmalarının başlıca amaçları şunlardır:

1. Diltoplumbiliminin temel amacı, sosyal yapının dil çözümlenmesi yoluyla nasıl daha iyi anlaşılabilceğini keşfetmektir. Diltoplumbilimi; toplumların kendi dilleriyle ne yaptığını, yani, toplumdaki konuşma biçimlerinin işlevsel dağılımını, dilin değışmesini, sürdürölmesini ve değıştirilmesini, konuşma topluluklarının sınırlandırılmasını ve etkileşimini açıklayan tutum ve bağları ortaya çıkarmayı amaçlar (Wardhaugh, 2006:13).
2. Diltoplumbilimi, kimin hangi dil türünü, kiminle, hangi zamanlarda ve hangi niyetle konuştuğunu belirlemeyi amaçlar.
3. Diltoplumbilimi, sosyal organizasyonların neden farklı dil kullanım kalıpları gerektirdiğini ve bu kalıpların neden farklı yollarla, farklı oranlarda ve düzeylerde gerçekleştiğini belirlemeyi amaçlar (Tollefson, 2015:1).

Diltoplumbiliminin sunduğu yeni bakış açısı ışığında başlıca şu tespitleri yapmak mümkündür.

1. İkidilli ya da çokdilli ortamlarda yaşayan bireylerin dil edinimi süreci dikkate alındığında, ana dili (mother tongue) ile ilk dil (first language) terimleri arasında ayrım yapılması gerektiği bilinmektedir. Diltoplumbilimi alanyazınında ise, göç, sığınma, iltica vb. nedenlerden

dolayı, “ana dili”nin yerine *hane dili* (home language) teriminin önerildiğı görölmektedir (bk. Davies, 2003:17-18). Bilindiğı üzere, *hane halkı* kavramı, iktisat biliminde (hane halkı ekonomisi), nüfus biliminde (hane halkı yapısı) ve diltoplumbiliminde (hane halkının dili) kullanılan önemli bir fenomen hâline gelmiştir. Nüfus bilimine göre, hane halkını oluşturan bireylerin arasında kan bağına dayalı akrabalık ilişkisi olması zorunlu değildir. İnsanlar; eğitim, ekonomi, göç/sığınma/iltica, güvenlik gibi farklı nedenlerden dolayı bir arada, aynı hanede yaşayabilmektedir. Dolayısıyla, dil bilimi araştırmalarında hanelerdeki bireylerin sosyal etkileşimlerinin ve dil kullanımlarının deneysel yöntem ışığında incelenmesi önem arz etmektedir.

2. Türkiye’deki dil bilimi alanyazını tarandığında; aile ve dil ilişkisinin (daha doğrusu etkileşiminin) daha ziyade klasik tarzda incelendiğı görölmektedir. Bu anlayış doğrultusunda yapılan araştırmalara göre, aile yapısıyla dil arasındaki ilişkinin en belirgin olduğu alan, akrabalık/hısımlık ilişkileri ve bu ilişkilere yönelik adlandırmalardır. Bir toplum, yeni bir dili benimseyip eski dilini unutsa bile, en yakın aile ilişkilerine verdiği adları genellikle ve büyük ölçüde korumaktadır. Örneğin; Anglosaksonlar üzerindeki Latince etkisi *amca*,

dayı, teyze, hala, yeğen, amcaoğlu gibi ilişkilerde kendini gösterdiği hâlde (*uncle, aunt, nephew, niece, cousin*), daha yakın ilişkilerde Anglosakson kökenli adlar korunagelmıştır: *baba, ana, oğul, kız, erkek kardeş, kızkardeş* (*father, mother, son, daughter, brother, sister*). İngilizcede kayınlık bağıntıları için *son-in-law, mother-in-law* gibi kelimeler kullanılmaktadır. Bu durum, karı-kocanın yasalarla belirlenmiş, toplum tarafından onaylanmış bir sosyal birlik kurarak evlendiklerini ve birtakım hısımlık ilişkilerinin de bu yasal durumdan doğduğunu çağrıştırmaktadır. Yani, doğal ilişkilerden ziyade yasal ilişkilerin öncelendiğı söylenebilir. Nitekim, İspanyolcada kayınbiradere *hermano politico* (siyasal kardeş) denilmektedir (Köksal, 1980:61-63). Konuya diltoplumbilimsel açıdan yaklaşıldığında, aile ve dil etkileşimi incelenirken *toplumsallaşma* süreci mutlaka dikkate alınmalıdır. Bilindiğı üzere, birincil toplumsallaşma (bebeklik/erken çocukluk) döneminde, hane dilinin etkisiyle bebekler/erken çocuklar konuşmaya başlar. Bu dönemde, hane dışındaki uyarıcıların etkisi oldukça sınırlıdır. Ancak ikincil toplumsallaşma ile birlikte hanenin birey üzerindeki belirleyici rolü azalmakta, yakın çevre, televizyon, sosyal ağ, internet ve okul gibi kurumların ve kanalların etkisi

ise artmaktadır. Dilin aileyle olan ilişkisi her şeyden çok, ailedeki bireylere sağladığı iletişim imkânındadır. Aile içindeki bireyler birbirlerini dilleri aracılığıyla tanır. İsteklerini, düşüncelerini, içsel yaşantılarını, birbirlerine dil aracılığıyla açarlar. Dil ve aile değişkenleri arasındaki ilişkide; iki olgu arasındaki etkinin yönünün ve gücünün belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu noktada; Chomsky'nin sözünü ettiği "Doğumdan itibaren insan zihninde oluşan dil nasıl gelişiyor?" sorusunun cevabı önem kazanmaktadır. Çeşitli davranış biçimleri, aile yapısı, aile dışı toplumsal ilişkiler gibi birbiriyle iç içe giren bildirişim biçimleri, ister istemez bir aile içinde büyüyen çocukların dil davranışlarını da etkilemektedir. Alt katmanlarda *buyurucu* (imperative), üst katmanlarda ise *izin verici* (permissive) bir eğitim tarzı ve dili hâkimdir (Ammon'dan aktaran İmer, 1990:30).

Birincil ve ikincil toplumsallaşma sürecinde dilin rolünün ve etki düzeyinin tespit edilmesi bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Özellikle, konunun doğası gereği deneysel araştırmaların yürütülmesindeki birtakım kısıtlılıklar, bilim insanlarını zorlamaktadır.

3. SONUÇ

Toplum ve dil, kapsamı oldukça geniş iki olgudur. Toplum ve dil arasındaki etkileşimi çözümleyici çalışmalarda cevaplanması gereken kritik soru şudur: “Hangi toplum? Hangi dil?”.

Bilindiğı üzere son dönem bilimsel çalışmalarda, “değişkenlik”, “çeşitlilik”, “geçişlilik” gibi anahtar kavramlar etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Bu durum da toplum ve dil arasındaki etkileşim incelenirken tek tipçi ve soyut yaklaşımlardan uzak durulması gerektiğini işaret etmektedir. Toplumu oluşturan bileşenlerin ve toplumsal katmanların dil çeşitliliğı bağlamında incelenmesi, daha nesnel sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır. Toplumsal çeşitlilik, bir risk değil, dikkate alınması ve değerlendirilmesi gereken bir fırsat penceresi olarak görülmelidir.

KAYNAKÇA

- Canbulat, M. ve Özşavli, M. (2019). Türkiye’de Toplumdilbilim Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin Çeşitli Açılardan İncelenmesi. *Turkish Studies Language and Literature*. Volume 14 Issue 2. 2019. p. 427-440.
- Chen, S. (1997). Sociology of Language. *Encyclopedia of Language and Education*. pp. 1-13.
- Darancık, Y. (2019). Dilbilimsel Bir Olgu Olarak Pazar Dili. (editors: Tahir Balcı-Ali Osman Öztürk-Ergün Serindağ). *SCHRIFTEN ZUR SPRACHE UND LITERATUR*.
- Davies, A. (2003). *The Native Speaker: Myth And Reality*. Multilingual Matters Ltd. UK-USACanada-Australia.
- İmer, K. (1987). Toplum Dil Bilimin Kimi Kavramlarına Kuramsal Bir Bakış ve Dil Türleri. *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*. cilt: 31. sayı: 1-2. ss. 213-230.
- İmer, K. (1990). *Dil ve Toplum*. Ankara: Gündoğan Yay.
- Kaçmaz, H. B. (2012). Türkiye’de Sosyoloji Çalışmaları: 1950-1960 Dönemi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*. ss. 131-190.
- Köksal, A. (1980). *Dil İle Ekin*. Ankara: TDK Yay.
- Lakoff, R. (1973). Language and Woman’s Place. *Language in Society*. Vol. 2. No. 1. April. pp. 45-80.

- Tollefson, J. W. (Ed.) (2001). *Language Policies in Education*. Routledge: UK.
- Trudgill, P. (2000). *Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society* (4th edition). England: Penguin Books.
- Wardhaugh, R. (1997). *An Introduction to Sociolinguistics*. Oxford: Blackwell.
- Yazoğlu, R. (2002). Dil-Kültür İlişkisi. *EKEV AKADEMİ DERGİSİ*. Yıl: 6. Sayı: 11.
- Yıldız, E. ve Karkıner, N. (Ed.) (2011). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay.
- Yılmaz, E. (2021). *Toplum ve Dil Diltoplumbilimin Temel Kavramları-Kuramları ve Sorunları*. Ankara: Pegem Akademi Yay.

ÜNİVERSİTELERDEKİ TÜRK DİLİ DERSLERİNDE KLASİK TÜRK EDEBİYATI METİNLERİNİN KULLANIMI¹

Özlem DÜZLÜ²

Üniversitelerde Türk Dili dersleri 1981 yılından itibaren zorunlu olarak verilmeye başlanmıştır. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) bu derslerin okutulma gerekçesini, ilköğretim ve ortaöğretimin Türkçe dersleri açısından yetersizliği ve Türk diliyle ilgili politikalarının istikrarsızlığı sebebiyle yükseköğrenim seviyesine gelen gençlerin Türkçeyi doğru ve güzel kullanma becerilerinin yeterince gelişmemesi olarak açıklamıştır.³

YÖK Türk Dili derslerinin amacını ise şu şekilde açıklamaktadır:

¹ Bu metin, 26 Eylül 2023 tarihinde Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Türk Dili Bölüm Başkanlığı tarafından düzenlenen “Üniversitelerdeki Türk Dili Derslerinin Dünü, Bugünü, Yarını (Sorunlar-Çözüm Önerileri)” isimli çalıştayda sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

² Öğr. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Türk Dili Bölümü, oduzlu@sakarya.edu.tr, ORCID No: 0000-0001-9305-4371.

³ “İlk ve orta öğretimde dil bilgisi ve Türkçe dersleri yeterli ölçü ve nitelikte ele alınmadığı için üniversiteye gelen öğrenciler, Türkçeyi doğru ve güzel kullanma yeteneğini kazanamamış bulunmaktadır. Bu sonuçta, Türk dilinin elli yıldan beri çeşitli yönlerle çekilmesinden doğan istikrarsızlığın da etkisi vardır. Bu durum, üniversite öğrenimi için yetersizlik olarak kendini göstermiş ve yüksek öğretime Türk Dili derslerinin konmasını zaruri kılmıştır” (Çotuksöken, 2010:10).

“Yükseköğrenimini tamamlamış olan her gence, ana dilinin yapı ve işleyiş özelliklerini gereğince kavrayabilmek; dil-düşünce bağlantısı açısından, yazılı ve sözlü ifade vasıtası olarak, Türkçeyi doğru ve güzel kullanabilme yeteneği kazandırabilmek, öğretimde birleştirici ve bütünleştirici bir dili hâkim kılmak ve ana dili şuuruna sahip gençler yetiştirmek” (Cemiloğlu, 2004:174).

Bu itibarla Türk Dili derslerinin zorunlu tutulmasıyla okuma, yazma, dinleme, konuşma becerilerinin geliştirilmesi ve öğrencilerde dil bilinci oluşturulmasının hedef olarak belirlendiği söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında dili, anlam dünyası, millîlik meselesi, hayatla ilgi derecesi gibi yönleriyle çok sert eleştirilere maruz kalan; hatta dili Türkçe kabul edilmeyen ve zaman zaman lise müfredatından dahi çıkarılması teklif edilen klasik Türk edebiyatının Türk Dili dersleri içindeki yerinin sınırlı olması beklenebilir. Nitekim söz konusu amaç ve hedefler doğrultusunda hazırlanan Türk Dili dersine ait kaynak kitaplarda klasik Türk edebiyatı genel olarak “Türkçenin Tarihî Devirleri” ile metin türlerinden “Şiir” başlıkları altında yer almaktadır.⁴ Hâlbuki Türk Dili dersinin mevcut müfredatına göre de klasik Türk edebiyatı Türk Dili derslerinde daha fazla yer alabilir. Bunun yanında Türk Dili

⁴ Bu konuya örnek oluşturabilecek bir örnek için bkz. Özkan, M. vd. (2006). *Yükseköğretimde Türk Dili*. İstanbul: Filiz Kitabevi.;

derslerinin içeriğı ile ilgili düzenlenen çeşitli toplantılarda ve yapılan bilimsel yayınlarda ortaya konan görüşler arasında “dersin içeriğinin, bununla birlikte de adının değıştirilmesi”⁵, dersin Türk kültürüne ait metinlerle işlenerek “bir kültür dersi düzeyine” (Vural, 2007: 501) getirilmesi teklif edilmektedir. Ayrıca bazı üniversitelerin Türk Dili Bölüm Başkanlıklarının internet siteleri incelendiğinde ve ders içeriklerine bakıldığında dersin amaç ve hedefleri arasında öğrencilerin kültürel gelişimleri için Türk edebiyatı (edebiyat tarihi ve metinler) konusunda bilgi sahibi olmaları da yer almaktadır.⁶ Bu açıdan bakıldığında Türk edebiyatının en uzun süreli şubelerinden biri olarak klasik Türk edebiyatının ders içeriklerinde bulunmaması ya da az yer alması hedeflenen kazanımların tam olarak gerçekleşmemesine sebep olacaktır. Dolayısıyla hem müfredat konusu hem de dersin amaç ve hedefleri dikkate alınarak Türk Dili dersleri içerisinde klasik Türk edebiyatı metinlerinden “ne ölçüde ve nasıl yararlanılabileceğı” soruları üzerinde durulması gereken konular hâline gelmektedir. Bu noktadan hareketle Türk Dili dersleri içerisinde klasik Türk edebiyatı

⁵ Konuyla ilgili olarak bkz. https://www.isa-sari.com/universiteler-icin-turk-dili-el-kitabi/#google_vignette (E.T. 25.09.2023)

⁶ Konuyla ilgili olarak bkz. Çanakkale Üniversitesi Rektörlük Türk Dili Bölüm Başkanlığı İnternet Sitesi, <https://rturkdili.comu.edu.tr/hakkimizda/hakkimizda-r1.html> (E.T. 25.09.2023); Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Türk Dili Bölüm Başkanlığı İnternet Sitesi, <http://w3.bilecik.edu.tr/turkdili/turk-dili-i-ve-turk-dili-ii-ders-icerikleri-ve-kaynak-eserler> (E.T. 25.09.2023).

metinlerinden faydalanma meselesi yazımızın konusunu oluşturmaktadır.

Türk Dili derslerinin ilk konularını genellikle “Dil ve Kültür” başlığı altında toplanan dil hakkında genel bilgiler, dilin insan-toplum ve millet hayatındaki yeri, dil-kültür ilişkisi, dil türleri, Türk dilinin tarihî gelişimi gibi konular oluşturmaktadır.

Klasik Türk edebiyatı en sert eleştirileri dil konusunda almıştır. Arapça, Farsça kelimelerin, tamlama ve kuralların çokluğu nedeniyle bu edebiyatın dilinin anlaşılmadığı, hatta Türkçe olmadığı iddiaları ortaya atılmıştır (Gölpınarlı, 1945: 96; Erbay, 1997:279). Günümüzde gerek ortaöğretim gerekse yükseköğretim öğrencileri de, yapılan anketlerde de görüldüğü üzere, klasik edebiyatın dili hakkında benzer görüşleri paylaşmaktadırlar.⁷ Klasik edebiyatın dili hakkındaki bu olumsuz görüşlere rağmen şairlerin klasik Türk şiirinde Türkçenin kullanımıyla ilgili görüşlerinin, Türkçeyi geliştirme

⁷ Bu konuya örnek oluşturabilecek çalışmalar: Kırkılıç, H. A., Korucu, S. ve Kurtlu, Y. (2015). Klasik Türk Edebiyatına ve Klasik Türk Edebiyatı Öğretimine İlişkin Türkçe Öğretmeni Adaylarının Görüşleri. *EKEV Akademi Dergisi*.S. 62. s. 343.; Ocak, F. (2019). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Divan Edebiyatına Bakışı: Çorum İl Merkezi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çorum: Hitit Üniversitesi SBE. s. 34, 40.

ve edebî bir dil yapabilme gayretlerinin ve Türkçe sevgilerinin şiirlerine yansıdığı görölmektedir.⁸

14. yüzyılda bazı şairler, klasik edebiyata yöneltlen eleştirilerle paralellik gösterecek bir şekilde, Türkçenin kaba bir dil olmasından şikâyet etmişler, Türkçe şiir söylemeyi bir ayıp gibi göstermişler, Arapça ve Farsçayı överek Türkçeyi yeren beyitler söylemişlerdir. Bununla birlikte, hem bu dönemde hem de daha sonra, Türkçe yazan ve bunun kaygısını taşıyan şairler de bulunmaktadır. Bu dönem şairlerinden Şeyhoğlu Mustafa (öl. 1414?) da Türkçeden şikâyet etmekte ve edebî eserin Türkçe olarak yazılmasındaki güçlüklerden söz etmekle birlikte eserinin sonunda (Hurşîd ü Ferahsâd) Farsça yerine Türkçe yazmasının sebebini Anadolu halkının Türk diliyle söyleşmesi ve Türkçeden vazgeçmemesi olarak açıklamıştır (Tezcan, 2010: 260):

Ve lîkin Rûm elinün kavmı yek-ser

İnıgup Türk dilini söyleşürler Şeyhoğlu Mustafa
(Ayan, 1979:423)

14. yüzyıl şairlerinden Gülşehrî (öl. 1317'den sonra), Attar'ın Farsçada âdetâ kuşdiliyle söylediğı sözü, kendisinin

⁸ Konuyla ilgili bazı çalışmalar: Taşkesenlioğlu, L. (2020). Eski Türk Edebiyatında Türk Dili Bilinci Ve Zevki. *Millî Eğitim Dergisi*. C. 49. S. 226. s. 371-399.; Tezcan, S. (2010). Divan Şiirinde Türkçe Kaygısı. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 54. s. 255-267.

Türkçeyle bülbül gibi ifade ettiğini, bu suretle de daha güzel bir eser oluşturduğunu ve eserin bu hâlinin Farsçasıyla değişilemeyeceğini belirtmiştir:

Mantıku't-tayr'ı ki 'Attâr eyledi

Pârisîçe kuş dilini söyledi

Anı Türkî sûretinde biz dakı

Söyledik bülbül gibi Tanrı hakı Gülşehrî (Yavuz, t.y.: 274)

....

Ben bu Türkî defterin çün dürmeyem

Pârisîçesiyle değşürmeyem

Kimse böyle tatlu söz söylemedi

Kimse bundan yig kitâb eylemedi Gülşehrî (Yavuz, t.y.: 274)

14. Yüzyıl şairlerinden Âşık Paşa (öl. 1332) da Türkçe sevgisi ile öne çıkan isimlerdendir. Âşık Paşa, "Garibnâme"sinde Türkçenin o dönem edebiyatındaki mevcut durumunu, Türkçe sevgisini ve bu dili kullanma konusundaki gayretini dile getirmiştir:

Gerçi kim söylendi bunda Türk dili

İlla ma'lûm oldu ma'nî menzili

Çün bilesin cümle yol menzillerin

Yirmegil sen Türk ü Tâcık dillerin

....

Kamu dilde var-ıdı zabt u usûl

Bunlara düşmiş idi cümle 'ukûl

Türk diline kimsene bakmaz-ıdı

Türklere hergiz gönül akmaz-ıdı

Türk dahı bilmez idi ol dilleri

İnce yolu ol ulu menzilleri

Bu Garîb-nâme anın geldi dile

Kim bu dil ehli dahı ma'nî bile

Türk dilinde ya'ni ma'nî bulalar

Türk ü Tâcık cümle yoldaş olalar

Yol içinde birbirini yirmeye

Dile bakup ma'niyi hor görmeye

Tâ ki mahrûm kalmaya Türkler dakı

Türk dilinde anlayalar ol Hak'ı Âşık Paşa (Yavuz, 2000: 532-533)

15. yüzyıl şairlerinden Molla Aşkî (öl. 1483'ten sonra), parlak nazımının Türkçe olmasına rağmen Farsça ve Arapçaya letafet bırakmayacak nitelikte olduğunu söylemiştir:

Eğerci Türkî-durur nazm-ı âb-dârum lîk

Derî vü Tâzîye komaz letâfeti mikdâr Molla Aşkî (Şentürk ve Boşdurmaz, 2012: 156-157)

16. yüzyıl şairlerinden Fuzûlî'nin (öl. 1556) bir kıtasında ise şairin klasik Türk edebiyatında Türkçenin şiir dili olması yönündeki gayretleri sezilmektedir (Taşkesenlioğlu, 2020: 389):

Ol sebebden Fârsî lafz ile çohdur nazm kim

Nazm-ı nâzûk Türk lafzıyla iyen düşvâr olur

Lehce-yi Türkî kabûl-i nazm u terkîb etmeyüp

Ekser-i elfâzı nâ-merbût u nâ-hemvâr olur

Mende tevfiık olsa bu düşvârı âsân eylerem

Nev-bahâr olgaç tikenden berg-i gül izhâr olur Fuzûlî
(Kılınç, 2021: 744)⁹

Bu ve benzeri örneklere Türk dili derslerinde ya da ders dokümanlarında yer verilmesi hem o dönemdeki durumun değeriendirilmesi hem de öğrencilerde dil bilinci geliştirilmesi konusunda fayda sağlayabilir.

“Dil ve Kültür” başlığı altında işlenen konular arasında “dilin insan, toplum ve millet hayatındaki yeri” de bulunmaktadır. İnsan varlık âlemini dil ile tanır, bilgi dünyasını dili sayesinde elde eder ve hayatını da buna göre düzenler. Dil ile sosyalleşip diğer insanlarla kendisi arasında bağlar kurar (Özkan vd., 2006: 30). İnsanların, sosyal bir varlık olarak, ilişkilerinde dili kullanma konusuyla ilgili klasik Türk şairlerinin de tavsiyeleri bulunmaktadır. Bu konu kapsamında sözün gücü, bilgiye dayalı olması gerektiğı, dili doğru

⁹ Bu örnekler ve daha fazlası için bkz. Taşkesenlioğlu, L. (2020). Eski Türk Edebiyatında Türk Dili Bilinci Ve Zevki. *Millî Eğitim Dergisi*. C. 49. S. 226. s. 371-399

kullanmanın kişiye faydaları gibi hususları içeren beyitler, hatta müstakil metinler bulunmaktadır:

Kelecı bilen kişün yüzini ag ide bir söz

Sözi bişürüp diyenün işini sag ide bir söz

Söz ola kese savaşı söz ola bitüre başı

Söz ola agulu aş balıla yag ide bir söz

Kelecilerün bişürgil yaramazunu şeşürgil

Sözün usıla düşürgil dimegil çağ ide bir söz

Gel ahî iy şehriyârî sözümüzü dinle bâri

Hezâr gevher ü dînârı kara toprag ide bir söz

Kişi bile söz demini dimeye sözün kemini

Bu cihân Cehennem'ini sekiz uçmag ide bir söz

Yüri yüri yolunla gâfil olma bilünile

Key sakın key dilünile cânına dâg ide bir söz

Yûnus imdi söz yatından söyle sözi gâyetinden

Key sakın o şeh katından seni ırag ide bir söz Yûnus
Emre (Tatçı, 1998: 132)

Halka ağzun sırrını her dem kılar izhâr söz

Bu ne sırdır kim olur her lahza yohdan var söz

Arturan söz kadrini sıdk ile kadrin arturur

Kim ne mikdâr olsa ehlin eyler ol mikdâr söz

Ver söze ihyâ ki dutdukça seni hâb-ı ecel

Ede her sâ'at seni ol yukudan bîdâr söz

Bir nigâr-i 'anberîn-hatdur gönüller almaga

Gösterür her dem nikâb-ı gaybdan ruhsâr söz

Hâzin-i gencîne-i esrârdur her dem çeker

Rişte-yi izhâra bin bin gevher-i esrâr söz

Olmayan gavvâs-ı bahr-i ma'rifet 'ârif degül

Kim sade'f terkîb-i tendür lü'lü'-i şehvâr söz

Ger çoh istersen Fuzûlî 'izzetün az et sözi

Kim çoh olmakdan kılupdur çoh 'azîzi hâr söz Fuzûlî

(Kılınç, 2021: 480)

Bu metinler, belki, Türk Dili dersinde hedeflenen konuşma becerisini geliştirme amacıyla bire bir örtüşmemektedir ama iletişim açısından bir tavsiye niteliği taşır ve yol gösterici niteliğe sahiptir. Dolayısıyla bu metinler de güzel ve etkili konuşma kapsamında değerlendirilebilir.

Bu metinlerin yanında Ahmed-i Dâ'î'nin (öl. 1421'den sonra) "Vasiyyet-i Nûşîrevân" ve Sünbülzâde Vehbî'nin (öl. 1809) Lutfiyye adlı mesnevilerinde de konuşma adabıyla ilgili bölümler bulunmaktadır. Manzum eserler dışında mensur olarak kaleme alınmış ahlak kitaplarında da bu konuya dair bölümler yer alabilmektedir.

Kaçan söz söyleyen fikr eyle evvel

Sözün vâzıh gerek yok kim mü'evvel

Hilâfun yog ise kavlünde lâf it

Hilâf-ı kavı ile olmaz hilâfet

Çü sözlerün begi begler sözidür

Güherdür kendüzi begler sözi dür

Dilidür âdemînün tercümânı

Ne kim gönlinde var keşf eyler anı

Şu yirde kim gelür sözden melâlet

O yirde dilünü söyletme lâf it

Kulak iki durur âdemde dil bir

Gel imdi eyle bu hikmetde tedbîr

Ki ya'nî 'akl olan uslu kişı de

Sözi bir söyleye iki işide Ahmed-i Dâ'î (Yeniterzi, 2006:

6)

Hoş-edâ hoş-dil ü hoş-rûy olagör

Yeri geldikçe mahall-gûy olagör

Lîk âdâb ile söyle sühani

Boşboğazlık ile açma deheni

Bed-zebân olma nigû-güftâr ol

Kavl-i leyyin ile bî-âzâr ol

Görinür gerçi zebân cirmi sagîr

Lîk söyletsen olur cürmü kebîr

Unfle eyleme bir ferde hitâb

Ki ider kûh dahi redd-i cevâb

Ba'zı meclisde ser-â-pâ gûş ol

Ya'ni çok söylemeyüp hâmûş ol

Eyle evvel sözini endişe

Sonradan düşmeyesin teşvişe Sünbülzâde Vehbî

(Beyzâdeoğlu, 1994: 68)

Klasik Türk edebiyatı metinlerinden faydalanılabilecek bir başka konu da dil-kültür ilişkisidir. Kültür “bir milletin yaşayış tarzı, maddi ve manevi her şeyini içine alan değerler topluluğu” (Özkan vd., 2006: 32) şeklinde tanımlanır. Dil, din, gelenek ve görenekler, sanat eserleri, devlet yönetimi, sağlık, mimari kültürün ögelerindendir. Bu ögeler arasında dil kapsayıcı bir yapı arz eder ve hepsiyle iç içedir. Aynı zamanda dil kültürün taşıyıcılığını yapar. Dolayısıyla kültür unsurları dil ile nesilden nesile aktarılır. Bununla birlikte kültürel gelişme ve değişmeler de dile yansıdığı için dil üzerinden takip edilebilir (Özkan vd., 2006: 31-32). Bu anlamda klasik Türk edebiyatı metinlerinin ortaya konduğu altı yüz yıllık dönem Türk kültürünün önemli bir parçasını oluşturur çünkü sanat eserleri ürünü oldukları toplumdan ayrı düşünülemez ve o toplumdan izler taşır. Klasik Türk edebiyatı “saray edebiyatı” olarak nitelense de, içtimailikten uzak olduğu, gerçekte ilgisiz olduğu söylene de dil-kültür ilişkisi bağlamında göz ardı edilemeyecek bir kaynaktır. Bu şiir kendi sanat anlayışı ve estetik kaideleri çerçevesinde Osmanlı toplumunu bütün yönleriyle yansıtmaktadır. Âdetler, inanışlar, ahlak anlayışı,

mimari gibi kültürle ilgili aklımıza gelebilecek her türlü unsur bu edebiyatın içinde yer almıştır. Bunun en güzel örnekleri “eski Türk edebiyatı” sahasında yapılan “sosyal hayat tezleri”dir. Bu konuda yapılan tezler “eski Türk edebiyatı” alanındaki en hacimli tezler arasındadır.¹⁰ Bu durum da klasik edebiyat metnlerinin kültür hazinesi olduklarının göstergesidir. Tabii ki bunların ortaya çıkarılması, incelenmesi alanın uzmanlarının işidir fakat dil-kültür bağlantısı çerçevesinde klasik edebiyat metinlerinden Türk Dili derslerinde de yararlanabilir. Kültürümüze ait pek çok unsurun bu metinlerde tespit edilebileceği, kültürel değişme ve gelişmelerin bu metinlerle izlenebileceği ve dilin kültür taşıyıcısı olarak işlevi örnekler üzerinden gösterilebilir.

Bayram âdetleri:

İd vaktinde şeker bahşâyışı mu'taddur

Nazmun olsun lezzet-âver kand-ı müstasfâ gibi

Nedîm (Macit, 1997: 69)

Bayram zamanında şeker vermek âdettir, nazmın halis şeker gibi lezzet versin.

¹⁰ Söz konusu tez örnekleri için bkz. Şahin, E. (2011b). Serdaroğlu, V. (2006). Sosyal Hayat Işığında Zâtî Divanı. İstanbul: İSAM Yayınları.; Öztekin, Ö. (2006). XVIII. Yüzyıl Divan Şiirinde Toplumsal Hayatın İzleri-Divanlardan Yansıyan Görüntüler. Ankara: Ürün Yayınları.; Şahin, E. (2011). Bâkî Divanı'na Göre 16. Yüzyıl Osmanlı Toplum Hayatı.Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.

Ramazan hilali-Ramazanda kandil asma:

Görüp tedârüki kandîli şimdiden yakalum

Ki mâh-ı rûze bu şeb gâlibâ gelür görünür Seyyid

Vehbî (Dikmen, 1991: 545)

*Oruç ayı galiba bu gece gelir görünür, kandili hazırlayıp
şimdiden yakalım.*

Nasip-kısmet:

Ne nasîb oldu ise rûz-ı ezel

Virür anı Hudâ-yı ‘azze ve cell Seyyid Vehbî (Dikmen,
1991: 336)

Ezel günü ne hisse olunduysa Allah verir.

Klasik edebiyat metinlerinin Türk Dili dersleri açısından bir faydası da öğrencilerin kelime hazinelerinin zenginleşmesi açısından olacaktır. Klasik Türk edebiyatının dili hakkındaki olumsuz görüşlerden, anlaşılmadığı yönündeki eleştirilerden, yapılan anketlerde ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin bu metinleri anlayamadıkları yönündeki şikâyetlerinden daha önce söz edilmişti. Açıkçası şairlerin zaman zaman bu konuda ifrat derecesine varan, alanın uzmanlarını dahi zorlayacak derecede, tasarrufları olduğu söylenebilir. Burada kastedilen metinler bu tür metinler değil. Dilin daha sade olduğu; öğrencinin, daha fazla, nüfuz edebileceği türdeki metinler

onların kelime hazinelerini zenginleştirme araçlarından biri olarak kullanılabilir ya da hedeflenen kelime kazanımı doğrultusunda metin üzerinde tasarruflar -dili çok ağır metinlerin sadeleştirilip hedeflenen kelimelerin öğretilmesi gibi- yapılabilir. Tabii ki burada “lügat paralama”¹¹ eleştirisini haklı çıkaracak sözcükler kastedilmeyip Arapça, Farsçadan gelmiş olsa da toplum tarafından benimsenmiş, kullanıla kullanıla Türkçeleşmiş kelimeler kastedilmektedir ki bunların büyük bir kısmı da “*Türkçe Sözlük*”te yer almakta fakat öğrenciler tarafından bilinmemektedir. Bu durum da dili fakirleştirmekte, ifade gücünü ve anlama becerisini olumsuz etkilemekte, iletişim becerilerini zayıflatmakta ve düşüncenin derinleşmesini engellemektedir. Öğrencilerin klasik Türk edebiyatı metinleriyle temasının sağlanması ise kelime hazinelerinin zenginleşmesine, sayılan olumsuzlukların, nispeten, giderilmesine katkı sağlayacaktır.

Klasik edebiyat metinlerinin kelime kazanımı açısından kullanımı telaffuz konusunda da fayda sağlayacaktır. Zira öğrencilerde ya da toplumda karşılaştığımız telaffuz hatalarının çoğu dilimize başka dillerden geçen kelimelerde görülmektedir. Öğrencilerin klasik edebiyat metinleriyle haşır neşirliği onlara,

¹¹ Konu hakkında bkz. Ömer Seyfeddin, “Türk Sözü”. *Türk Sözü*. S.1. H. 1330

en azından Arapça-Farsça kelimeler için, doğru telaffuz konusunda da yardımcı olacaktır.

Türk Dili ders içeriğinde yer alan önemli konu başlıklarından biri de “Türkçenin Söz Varlığı”dır. Söz varlığı; deyimler, atasözleri, ikilemeler, dua ve beddualar, kalıp sözler gibi anlatım kalıplarını kapsar. Dilin anlatım gücünün, dolayısıyla zenginliğinin göstergesi olan söz varlığı unsurları milletlerin kültürleri ve düşünce dünyalarının yansımalarıdır. Örgün yapılan Türk Dili derslerinde üniversite seviyesine gelmiş olmalarına rağmen öğrencilerin bu konuda eksikliklerinin olduğu görölmektedir. Söz konusu eksiklikleri gidermek için klasik Türk edebiyatı metnlerinin uygun materyaller olduğu söylenebilir. Klasik Türk şairleri şiirlerini süslemek, düşüncelerini ve ifadelerini güçlendirmek, söylemek istediklerini daha açık, net ve etkili bir şekilde ifade edebilmek için pek çok söz kalıbına şiirlerinde yer vermişlerdir (Kaya, 2011: 15). Hatta klasik edebiyat metinleri, özellikle de divanlar, Türkçenin söz varlığı açısından en zengin kaynaklardandır. Mesela eski Türk edebiyatı alanında yapılan “metin-inceleme” tezlerinde bahse konu söz kalıpları, malzeme bolluğu nedeniyle, önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla öğrencileri Türkçenin söz varlığı açısından klasik Türk Edebiyatı metinlerine yönlendirmek, derslerde bu metinlerden konuya örnekler seçmek, söz varlığı konusunda yapılmış akademik

çalışmaları öğrencilerin dikkatine sunmak; onların dil gelişimlerine, ifade becerilerinin gelişmesine katkı yapacaktır. Ayrıca bu konuda verilecek ödevlerle öğrencilerin araştırma becerilerinin gelişmesine de katkı sağlanacaktır. Bu ödevler sayesinde öğrenciler klasik Türk edebiyatı metnindeki söz varlığı unsurlarını, bağlamında değerlendirme fırsatı bulacak ve nasıl kullandıklarını kavrayacaklardır. Bunların yanı sıra öğrenciler, tüm bu ders içi ve ders dışı yöntem ve uygulamalar sayesinde, Türkçenin anlam zenginliğini ve kavram inceliklerini görmüş olacaklar; kendilerinden önceki nesillerin dünyaya bakışı, olaylar karşısında takındıkları tavırları ve düşünme biçimleriyle ilgili bilgi sahibi olacaklardır. Öğrencilere bu söz kalıplarının benimsenmesi, Türkçenin söz varlığına ait unsurların daha fazla kullanıma girmesini, dolayısıyla Türkçenin anlatım gücü ve zenginliğini korumasını da sağlayacaktır.

Atasözleri

Ak akçe kara gün içindir:

‘Aceb mi ağlar isem haṭṭuṇa eceldür bu

Aḡ akça ḡara gün için dinür meseldür bu Sâbit

(Karacan, 1991: 491)

Bir sürçen atın başı kesilmez:

Afv eyleyelim ki belki bilmez

Bir sürçen atın başı kesilmez Şeyh Gâlib (Doğın,
2002: 56)

Davulun sesi uzaktan hoş gelir:

Çekmeyenler çile-i 'aşkı kolaydır zanneder

Davuluñ âvâzı çünkü hoş gelirmiş dūrdan Ahmed Lütfi
Efendi (Düzlü, 2008: 167)

Bir söyle, iki dinle:

Ki ya'ni 'akl olan uslu kişi de

Sözi bir söyleye iki işide Ahmed-i Dâ'î (Yeniterzi, 2006:
6)

Deyimler

Kul olmak:

Bana *kul* olsun deyü hâcet ne fermân etmeğē

Ben senin çoktan efendim bende-i fermânınamNedîm
(Macit, 1997: 320)

El üstünde tutmak:

Lebine benzediğı için mey-i nâb

El üstünde tutarlar hürmeti var Necatî Beg (Tarlan, 1992: 188)

Can vermek-üstüne titremek:

Cân verir üstüne titrer uğurunda insân

Na mahabbetlidir erbâbına kühsâr-ı vatan Ahmed
Lütfî Efendi (Düzlü, 2008: 168)

Türk Dili derslerinde klasik Türk şiiri metinlerinden faydalanılabilecek bir diğer konu anlam bilimidir. “Dillerin anlam evrenini inceleyen bilim” (Özkan vd., 2006: 611) olan anlam bilimi (semantik) sözcükleri ve cümleleri anlam bakımından ele alan dil bilgisi koludur (Aksan, 2006: 20). Sözcüklerin ses yapıları ile düşünce arasındaki ilişkiyi incelemesinin yanında sözcüklerin; deyimlerin anlamlarını, anlam değişmelerini de inceler. Bu itibarla da temel anlam, yan anlam, tek anlamlılık, çok anlamlılık, eşseslilik, eşanlamlılık, karşıt anlamlılık, benzetme, aktarmalar, dolaylama, güzel adlandırma, anlam değişmeleri gibi konuları ele alır (Aksan, 2000: 30; Özkan vd., 2006: 611; Develi vd., t.y.: 243-249). Klasik Türk edebiyatı metinleri büyük ölçüde çok katmanlı anlam yapısı arz ettikleri için, hem kelimelerin farklı anlamları hem de söz dizimsel yapıları itibarıyla farklı bağlamlarda ele alınabileceğinden, anlam bilimi konularının çok büyük bir bölümü bu metinlerden faydalanılarak işlenebilir. Zaten bu

konuların öğretimi hem ortaöğretim hem de yükseköğretim düzeyinde, Türk Dili Ve Edebiyatı ve Türkçe Öğretmenliği bölümlerinde, genellikle eski belagat kitaplarındaki bilgiler (mana sanatları, söz sanatları) ve klasik Türk edebiyatı metinlerinden seçilen örnekler üzerinden yapılmaktadır. Türk Dili derslerinde de bu konuların klasik Türk edebiyatı metinlerinden seçilen, öğrencilerin düzeylerine uygun, örneklerle işlenmesi konunun öğretilmesi ve pekiştirilmesi açısından (örnek ve ödevlerle) uygun olacaktır. Örneğın yan anlam, çok anlamlılık meseleleri tevriye sanatıyla; eşseslilik, cinas; karşıt anlamlılık, tezat; benzetme ise teşbih, ve istiare sanatlarıyla anlatılabilir. Aşağıdaki beyitte bu sanatların hepsi görölmektedir:

Göl gölse dâim ağlasa bülbul âceb değıl

Zirâ kimine ağla demişler kimine gül Bâkî (Küçük, t.y.:

209)

gül: gülmek fiili ve çiçek ismi (tevriye, cinas)

gül-maşûk, bülbul-âşık: istiare

ağla-göl: tezat

Mecaz-ı Mürsel (Ad Aktarması)

Vaktidir kim câma verip câmeyi uryân olan

Muhtesib gelse habâb-ı bâdede pinhân olan Emrî
(Saraç, 2002: 185)

Burada kadeh kelimesi söylenmiş, fakat onun içine konulup içilen içki kastedilmiştir.

Güzel adlandırma:

Ağaç ata bindireler sinden yana göndereler

Yer altına indireler kimse ayruk görmez ola

Yûnus Emre (Tatçı, 1998: 69)

“Tabut” yerine “tahta at” denmesi güzel adlandırmaya örnektir.

Bunların dışında imla konusunda da klasik Türk şiiri metinlerinden faydalanılabilir. Bu konunun öğretilmesi elbette uygulamalarla yapılmalı ama öncesinde öğrenciye konunun öneminin kavratılması, bir anlamda öğrencinin ikna edilmesi gerekir. Zira günümüzde öğrencilerin noktalama ve yazım kurallarına uymama konusunda çok dirençli oldukları söylenebilir. Bu konunun önemini anlatmak için klasik Türk şairlerinin beyitlerinden, bunlar her ne kadar Arap harfli Türkçe metinler ile ilişkili olarak söylense de, yararlanılabilir:

Hüsn-i hatla görünür kâğıd hûb

Bir kalem kaşlı hat-âver mahbûb

Ne hünerdür yazasın ahsen-i hatt

Hurufâta hâl, dil-ârâ-yı nukât

Bundan a'lâ ola mı ya'ni hüner

Dizesin silk-i sutûra gevher

....

Belî envâ'-ı nukûşun güzeli

Hüsn-i hatt olduğı meşhûd u celî

Sarf-ı zihn eyleyegör imlâya

Seni ol vâsıl ider ma'nâya

.....

Tâ ki tashih idesin imlâsın

Bilesin yazdığının ma'nâsın

Olıcak habt ü hatâ imlâda

Hüsn-i hatdan ne çıkar ma'nâda Sünbülzâde

Vehbî

(Beyzâdeoğlu, 1994: 61-62)

Kalem olsun eli ol kâtib-i bed-tahrîrûn

Ki fesâd-ı rakamı sûrumuzı şûr eyler

Gâh bir harf sükûtıyla kılur nâsırı nâr

Gâh bir nokta kusûrıyla gözi kûr eyler Fuzûlî (Kılınç, 2021: 185)

Türk Dili derslerinde klasik Türk edebiyatı metnlerinin kullanımı konusuna sözlü anlatım ve yazma uygulamaları açısından yaklaşmak da mümkündür. Klasik Türk şiiri metinleri derinlikli metinler olmaları sebebiyle öğrencilerin konuşma ve yazma becerilerini geliştirme amaçlı da kullanılabilir. Mesela “Halk içinde mu’teber bir nesne yok devlet gibi/Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi” (Yavuz, 2016: 1676), “Girü durur yokluktan kamuların baylığı/Bunca varlık onundur gitmez gönül tarlığı” (Tatçı, 1998: 318) gibi beyitler konuşma (münazara, konferans, açık oturum) ve yazma (kompozisyon, deneme) konuları bakımından oldukça elverişli metin parçalarıdır. Bu metinlerle yapılacak uygulamalar öğrencilere düşünme, yorumlama ve bunları ifade etme imkânı sunacaktır.

Sonuç olarak klasik Türk edebiyatı metnlerinin, Türk Dili derslerinin mevcut ders içeriklerinde/işleyişinde sınırlı olan kullanımının, doğru ve etkili olacak şekilde, artırılması dersin hedeflenen kazanımlarının gerçekleşmesine katkıda

bulunacaktır. Her şeyden önce klasik edebiyat metnlerinin oluşturulduğu dönem dil, kültür ve edebiyat tarihi açısından göz ardı edilemeyecek bir süreçtir. Klasik edebiyat metnlerinin Türk Dili derslerinde/dokümanlarında yer alması öncelikle öğrencilerin dilin o dönemdeki durumunu değerlendirmelerine olanak sağlayacaktır. Bunun yanı sıra bazı klasik Türk şairlerinin Türkçe sevgilerinin ve Türkçenin kullanımı gibi konulardaki görüşlerinin yansıdığı metinler öğrencilerde dil bilinci geliştirilmesi bakımından da faydalı olacaktır. Öğrencilerin kültürel gelişimlerine de katkı sağlayacak klasik Türk edebiyatı metinleri -ders içeriklerinde yer alan- iletişim, kelime hazinesi, söz varlığı, anlam bilimi, telaffuz, imla, yazılı ve sözlü anlatım gibi konularda da yararlanılabilecek kaynaklar arasındadır. Hem teorik konular hem de uygulamalarda faydalanılabilecek nitelikteki bu metinlerin öğrencilerin konuşma, yazma, düşünme, yorumlama ve araştırma becerilerinin, hatta estetik zevklerinin gelişimine olumlu etkileri olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2006). *Anlambilim-Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Ayan, H. (1979). *Şeyhoğlu Mustafa: Hurşîd-nâme*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Beyzâdeoğlu, S.A. (1994). *Lutfiyye*. İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Cemiloğlu, M. (2004). Üniversitelerde Okutulan Türk Dili Dersi İle İlgili Tespitler Değerlendirmeler ve Öneriler. *Eğitim Fakültesi Dergisi*. XVII (2). s. 173-182.
- Çotuksöken, Y. (2010). *Uygulamalı Türk Dili*. İstanbul: Papatya Yayınları.
- Develi, H. (Ed.). (t.y.). *Türk Dili I*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. <http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/turkdili1.pdf> (E.T. 25.09.2024).
- Dikmen, H. (1991). Seyyid Vehbi Ve Divanının Karşılaştırmalı Metni. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Doğan, M.N. (2002). *Hüsn ü Aşk-Metin, Nesre Çeviri, Notlar ve Açıklamalar*. İstanbul: Öyüken Yayınları.

- Düzlü, Ö. (2008). *Dîvânçe-i Vak'a-nüvîs Ahmed Lütfî İnceleme-Metin. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi SBE.*
- Erbay, E. (1997). *Eskiler ve Yeniler. Erzurum: Akademik Araştırmalar.*
- Gölpınarlı, A. (1945). *Divan Edebiyatı Beyanındadır. İstanbul: Marmara Kitabevi.*
- Karacan, T. (1991). *Divan-Bosnalı Alaeddin Sâbit. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.*
- Kaya, B.A. (2011). Atasözleri ve Deyimlerin Dîvân Şiirinde Kullanımı ile Dîvânların Bu Söz Varlıklarımız Bakımından Önemi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi. S.6. s. 11-54.*
- Kılınç, A. (2021). *Fuzûlî Dîvânı. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.*
- Kırkkılıç, H. A., Korucu, S. ve Kurtlu, Y. (2015). Klasik Türk Edebiyatına ve Klasik Türk Edebiyatı Öğretimine İlişkin Türkçe Öğretmeni Adaylarının Görüşleri. *EKEV Akademi Dergisi. S. 62. s. 337-349.*
- Küçük, S. (t.y.). *Bâkî Dîvânı. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.*

<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10596,bakidivanisabahattinkucukpdf.pdf?0>. (E.T.: 17.10.2024).

Macit, M. (1997). *Nedîm Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Ocak, F. (2019). Ortaöğretim Öğrencilerinin Divan Edebiyatına Bakışı: Çorum İl Merkezi Örneği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çorum: Hitit Üniversitesi SBE.

Ömer Seyfeddin, “Türk Sözü”. *Türk Sözü*. S.1. H. 1330, s. 1-3.

Öztekin, Ö. (2006). XVIII. Yüzyıl Divan Şiirinde Toplumsal Hayatın İzleri-Divanlardan Yansıyan Görüntüler. Ankara: Ürün Yayınları.

Saraç, M.A.Y. (2002). *Emrî Dîvânı*. İstanbul: Eren Yayıncılık.

Serdaroğlu, V. (2006). *Sosyal Hayat Işığında Zâtî Divanı*. İstanbul: İSAM Yayınları.

Şahin, E. (2011). Bâkî Divanı’na Göre 16. Yüzyıl Osmanlı Toplum Hayatı. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.

Şentürk, A.A. ve Boşdurmaz, N. (2012). *Molla Aşkî Dîvânı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tarlan, A.N. (1992). *Necatî Beg Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Taşkesenlioğlu, L. (2020). Eski Türk Edebiyatında Türk Dili Bilinci Ve Zevki. *Millî Eğitim Dergisi*. C. 49. S. 226. s. 371-399.
- Tatçı, M. (1998). *Yûnus Emre Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tezcan, S. (2010). Divan Şiirinde Türkçe Kaygısı. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 54. s. 255-267.
- Vural, H. (2007). Üniversitelerde Okutulan Türk Dili Dersi Üzerine. *Türk Dili Dergisi*. 669. s. 496-503.
- Yavuz, K. (t.y.). *Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayrı (Gülşen-nâme) Metin ve Aktarma*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10685,girispdf.pdf?0> (E.T. 24.09.2023).
- Yavuz, K. (2000). *Garîb-nâme*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10669,garib-namepdf.pdf?0> (E.T. 24.09.2023).
- Yavuz, K. (2006). *Muhibbî Divânı*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Yeniterzi, E. (2006). Ahmed-i Dâî'nin vasiyyet-i Nûşirevân Adlı Mesnevisi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(19). 1-25.

TÜRK DİLİ DERSİ İLE HEDEFLLENEN KAZANIMLARIN NE KADARI GERÇEKLEŞİYOR?¹

Sabanur YILMAZ²

1. GİRİŞ

Bir toplumu ulus yapan bağların en güçlüsü dildir (Aksan, 2020: 13). Ana dilinin doğru ve etkili bir biçimde kullanılması ise ancak işlevsel bir dil öğretimi ile mümkün olacaktır (Önkaş; 2010). Bilindiğı gibi ailede başlayan dil eğitimi okulda devam eder, bu demektir ki çocuğun ana dilini doğru bir şekilde öğrenip kullanmasında en az anne baba kadar öğretmenlere de iş düşmektedir. Ayrıca dil eğitimi, okul öncesinden başlayıp üniversitede biten bir süreç de değildir, bireyin yaşamı boyunca devam etmektedir. Dolayısıyla, üniversite seviyesine gelmiş öğrencilerin ana dilini etkin bir şekilde kullanmasını hedefleyen Türk Dili dersinin önemli ve

¹ Bu metin, 26 Eylül 2023 tarihinde Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Türk Dili Bölüm Başkanlığı tarafından düzenlenen “Üniversitelerdeki Türk Dili Derslerinin Dünü, Bugünü, Yarını (Sorunlar-Çözüm Önerileri)” isimli çalıştayda sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

² Öğr. Gör. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Rektörlüğü Türk Dili Bölümü, sabanur.yilmaz@bilecik.edu.tr, ORCID No: 0000-0003-2843-8584.

gerekli bir ders olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ancak bu durum, maalesef Türk Dili dersi ile ilgili sorunların olmadığı anlamına gelmemektedir. Bilindiğı üzere Türk Dili derslerinde yürütölen çerçeve program, öğrencilerin orta öğretimde gördükleri konuları içermektedir. Tekrar eden içeriğı hem idarecilerin hem de öğrencilerin büyük bir kesimine dersin önemsiz ve gereksiz bir ders olduğunu düşündürse de şurası bir gerçektir ki orta öğretimini tamamlamış olan öğrencilerimizin Türkçeyi kullanma becerilerinde, gerçekten, büyük aksaklıklar görölmektedir (Cemiloğlu, 2004: 175). Türk Dili dersi bu aksaklıkları gidermek için bir fırsattır. “Üniversite mezunu bir bireyin geniş bir düşünce ufkuna sahip olabilmesi, berrak bir zihinsel işleyişe erişebilmesi için de iyi bir 'dil' edinimine sahip olması gerekir” (Vural, 2007; 498). Başka bir ifadeyle öğrenci sayısal bir bölümde okusa dahi Türk Dili dersinden edinebileceğı pek çok kazanım söz konusudur.

2. TÜRK DİLİ DERSİNİN SORUNLARINA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Öncelikle Türk Dili dersinin içeriğinin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Dersin içeriğı çok farklı bir şekilde düzenlenebilir. Ancak bunun için öğrencilerin ortaöğretimde ana dilleri ile ilgili edineceğı tüm kazanımları edinerek

üniversiteye gelmesi gerekmektedir. Öğrencilerin yazım kuralları ve noktalama işaretleri gibi dil bilgisinin temel konularını daha önce defalarca gördükleri doğrudur ve öğrenciler Türk Dili derslerinde tekrar aynı konuları görmek istememekte haklıdırlar. Cemiloğlu'nun da ifade ettiğı gibi Türk Dili dersinin çerçeve programını, onun gerekçesini, hedefini, içeriğini ve kaynaklarını tartışmak ve daha işlevsel bir ders izlencesi oluşturmak yerinde olacaktır. Öğrencilerin büyük bir kesimi, Türk Dili dersinin konularını ortaöğretimde gördükleri için bildiklerini düşünmekte ve derse gereken ilgiyi göstermeme eğilimindedir. Derse ilgisizliğin ise sonucu başarısızlık olmaktadır. Bu çalışmada uzaktan eğitim sistemi üzerinden verilen Türk Dili derslerinde temel dil becerilerini geliştirmek hedefine ulaşıp ulaşamadığı ve ulaşabilmek için neler yapılabileceğı sorusu üzerinde durulacaktır ve dersin aksayan yönleri tespit edilerek bunlara çözüm önerileri sunulmaya çalışılacaktır.

Türk Dili dersi ile hedeflenen kazanımların tamamının gerçekleştiğini söylemek oldukça zordur. Öncelikle öğrencilerin dersle ilgili ön yargılarını değiştirmek ve derse olan ilgisini ve devam oranını artırmak gerekmektedir. Örneğin öğrencilerin derse katılımını artırmak, yazılı ve sözlü anlatımını geliştirmek ve dil bilinci aşılatabilmek adına onlara derslerde sunum yaptırılabilir. Teorik bilginin yanı sıra daha çok uygulamaya

dönük çalışmalar ve çeşitli projeler yaptırılabilir, hikâyeler yazdırılabilir ya da Türk klasiklerinden bir kitap okutulabilir ve bu kitap derste tartışmaya açılabilir. Her öğrencinin hikâye yazma yeteneğı ya da kitap okumaya ilgisi olmayabilir. Bunun da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Öğrencilerden ilgilerini çeken bir edebî eser üzerine sunum yapmaları istenebilir. Öğrencilere yetenekleri ve ilgileri doğrultusunda ödevler verilmelidir ve dersin temel amacının öğrencilerin Türkçeyi hem sözlü hem yazılı olarak doğru ve güzel kullanmalarını sağlamak olduğı unutulmamalıdır. “Yüksek Öğretim Kurulu bu dersi zorunlu kılma yoluna giderken, lisans öncesi eğitimde dil eğitiminin yeterli verilmediğı gerekçesini temel almıştır denilebilir” (Vural, 2007: 496).

Çerçeve programda dersle ilgili olarak gösterilen hedefler şöyle özetlenebilir:

1. Türkçenin yapı ve işleyiş özelliklerini kavratmak
2. Dili yazılı ve sözlü anlatımda kullanma yeteneğini kazandırmak
3. Ana dili şuuruna sahip gençler yetiştirmek
4. Çalışmaları özellikle retorik alanında yoğunlaştırmak (Cemiloğlu, 2004: 175)

Belirlenmiş program ve onun yirmi yıllık uygulaması bu beklentiye cevap verememiştir. Beklenen kazanımların elde edilemediğini gösteren önemli bir belirti bu derse yönelik olarak hazırlanmış olan ders kitabı niteliğindeki eserlerin çokluğudur. “Türk Dili” genel başlığı altında yayımlanmış bu tarz kitaplar belli ki “yeni bir kaynakça” ve “yeni bir yöntem” felsefesinden yola çıkmış olmalıdır. Hiç şüphesiz bir konuda yazılmış bulunan kaynak eserlerin çokluğu o konunun genişlemesine yönelik olumlu bir gelişmedir. Ancak, yapılacak genel bir değerlendirme “Türk Dili” kitaplarında önerilmeye çalışılan yöntemler arasında çok büyük farklılıkların bulunduğunu gösterecektir. Sözü edilen bu farklılığın başında yer alan iki anlayış “bilgi vermeye yönelik olma” ile “uygulamaya yönelik olma” şeklinde özetlenebilir (Cemiloğlu, 2004: 178). Türk Dili derslerinde daha çok uygulamaya yönelik çalışmalar yapılmalı ve öğrencilerin eksik olduğu noktaları kendilerinin görmesi sağlanmalıdır.

Türk Dili dersini hem örgün hem de uzaktan eğitim sistemi üzerinden vermiş bir öğretim görevlisi olarak şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki uzaktan eğitim sisteminde öğrencilerin dikkatini derse yönlendirmek çok daha zordur. Uzaktan eğitim sisteminin pek çok olumlu tarafı vardır ancak bunun yanında bazı olumsuz durumlar da söz konusudur. Öğrencilerin sınıf ortamına ihtiyaç duymadan, bulundukları

yerden derse devam edebilmeleri çok büyük bir rahatlıktır ancak uzaktan eğitim sisteminde yoklama alınmadığı için öğrencilerin derse katılım oranları düşüktür. Öğrencilerin bir kısmının bilgisayar ve internete erişimi olmayabilir ya da kaldıkları yurtlarda veya apartlarda internet bağlantısı iyi olmayabilir. Bu gibi nedenlerle derse erişemeyen öğrenciler dışında kalan kesim ise motivasyon eksikliğinden dolayı derse devam etmemektedir. Videolar sisteme kaydedildiğinden öğrenciler videoyu izlemeyi erteleyebilmekte veya sadece paylaşılan ders notlarını okuyup sınava girmeyi tercih edebilmektedir.

25 Türk, 5 yabancı uyruklu öğrenci ve 4 öğretim üyesinin katılımıyla gerçekleşen bir çalışmada Türk Dili dersinin en önemli sorunlarından birinin öğrencilerdeki motivasyon eksikliği olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin Türk Dili dersine öncelik vermedikleri ve ilgisiz davrandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmaya dâhil edilen yabancı öğrenciler de hazır bulunuşluklarının bu dersi almaya yetmediğini söylemiştir.³ Öğrencideki motivasyon eksikliği ister istemez dersi yürüten okutmanın performansına da yansımaktadır.

³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Özer, Ö. ve Çekici, Y.E. (2020). Uzaktan Eğitim Yoluyla Yürütölen Türk Dili Derslerinin Değerlendirilmesi: Nitel Bir Araştırma, *RumeliDE Journal of Language and Literature Studies*.. S.7 (October). s. 92- 110.

Ülkemizde her geçen gün sayısı artan yabancı öğrenciler konusuna gelindiğinde ise bu öğrenciler için özel bir müfredat belirlenip ayrı bir sınıf açmak konusu düşünülebilir. Çünkü yabancı öğrenciler hazır bulunuşluk konusunda sorun yaşamaktadırlar. TÖMER’de verilen dersler Türk Dili dersini takip etmek için yeterli olmamaktadır.

Akif Arslan’ın, kendi geliştirdiğı “Türk Dili Dersi Tutum Ölçeğı”ni kullandığı araştırmasında ifade ettiğı gibi “Yükseköğretimde Türk Dili dersi ile ilgili amaçların gerçekleştirilemediğı ve bu durumun bir sebebinin de öğrencilerin bu derse karşı geliştirdiğı tutumlar olduğı, zaman zaman düşünülmektedir” (Arslan, 2013: 197).

Akif Arslan, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinde öğrenimlerine devam eden öğrencilerin Türk Dili dersi ile ilgili tutumlarını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada üç soruya yanıt aramaktadır:

1. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinin değişik birimlerinde okuyan öğrencilerin Türk Dili dersine ilişkin tutumları nasıldır?
2. Cinsiyet değişkeni açısından öğrencilerin Türk Dili dersine ilişkin tutumları arasında fark var mıdır?
3. Farklı yükseköğretim birimlerinin Türk Dili tutumları üzerinde bir etkisi var mıdır?

Bu çalışmanın evrenini Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakóltesi, Fen Edebiyat Fakóltesi ve Meslek Yüksekokulunda 2009-2010/2010-2011 eğitim-öğretim dönemlerinde değışik bölümlerde 1. sınıfta öğrenimlerine devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Bu evreni temsil etmek üzere toplam 331 öğrenciye ulaşılmış ve ölçme aracı bu öğrencilere uygulanmıştır. 29 maddeden oluşan ölçme aracı ise Akif Arslan tarafından geliştirilmiştir (Arslan, 2013: 66). Araştırmanın sonucunda Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinin değışik birimlerinde eğitimlerine devam eden öğrencilerin Türk Dili dersi ile ilgili olumlu tutum içinde oldukları belirlenmiştir. Çalışmada Eğitim Fakóltesi öğrencilerinin Fen Edebiyat Fakóltesi ile Meslek Yüksekokulu öğrencilerine göre, Türk Dili dersine karşı daha olumsuz tutum içinde oldukları da belirlenmiştir. Araştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre Türk Dili dersine karşı daha olumsuz tutum içinde oldukları sonucu da ortaya çıkmıştır. Bu sonuç literatürle de uyuşmaktadır.

Hanifi Vural, üniversitelerimizde okutulan Türk Dili dersinin; gerekliliğı, önemi, bugünkü durumu, yeterliliğı/yetersizliğı meselelerini tartışır ve öngörülecek eksikliklerin giderilmesine yönelik önerilerden söz eder (Vural, 2007). Yazının sonunda dil eğitiminin her aşamada gerekli ve önemli olduğı sonucuna varır (Vural, 2007: 98).

Değışen toplumsal koşullar, derslerin içeriğinin de gözden geçirilmesini gerektirmektedir. Ayrıca dersin işlevselliğini belirleyebilmek için dersin çevrim içi veya yüz yüze gerçekleştirilmesinin eğitim-öğretim açısından etkileri de araştırılmalıdır (Çekici ve Demir, 2023: 1165). Öğrencilerin hazır bulunuşluğunu ölçen bir seviye belirleme sınavı yapılabilir ve dersin içeriğı bu sınavdan çıkacak sonuca göre düzenlenebilir. Sınavın geçme notu yüksek tutulup söz konusu puanı alan öğrenciler dersten muaf tutulabilir. Böylelikle Türk Dili dersinin konularını bilen öğrenciler belirlenmiş olur, sınavda kalan öğrencilerin yapamadığı sorular incelenerek ders içeriğı ona göre planlanabilir.

Ayrıca, Türk Dili dersi fakülte ve yüksekokullarda aynı müfredatla verilmektedir. Bilindiğı üzere fakülte ve yüksekokuldaki öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri ve derse yönelik ilgileri farklıdır. Sadece fakülte ve yüksekokul değil, bölüm bazında düzenlemeler yapılmalıdır. Dersin içeriğinin bölümlerin ihtiyacına göre düzenlenmesi öğrencilerin derse olan ilgilerini artırabilir. Örneğın fakültelerde akademik yazma konusu ders içeriğine eklenebilir ya da bölüme göre bir kitap seçilip o kitabın derste incelemesi yapılabilir.

3. SONUÇ

Türk Dili dersi dil bilincini aşılarnayı amaçlayan bir derstir. Hangi mesleğı seçerse seçsin bireyin dil konusundaki yetkinliğı başarısını etkiler. Arslan'ın söylediğı gibi öğrenci, üniversitede hangi alanda öğrenim görürse görsün, dilin inceliklerinden yüksek öğrenim öncesi dönemde yeterince beslenememişse kendi alanında istenilen başarı düzeyine ulaşamaz (2013: 64) Yapılan araştırmalar sonucunda üniversiteyi kazanan öğrencilerin Türk Dili konusunda eksiklerinin olduğı görölmüştür ve üniversitelerde Türk Dili dersi mecbur tutulmuştur. Ancak dönem sonunda dersin amaçlarına tam olarak erişilebildiğini söylemek zordur. Öğrencilerin bu derse karşı geliştirdikleri olumsuz tutumlar dersin amaçlarının gerçekleştirilememesinde bir etken olabilir. Öncelikle öğrencilerin ders hakkındaki olumsuz tutumlarının değıştirilmesi gerekir. Bu da dersin müfredatını güncelleyerek gerçekleştirilebilir. Ders içerikleri hem toplumun hem de hedef kitlenin gereksinimlerine göre belirlenir ve bunlar zamanla değışebilir. Bu nedenle değışen toplumsal koşullar, derslerin içeriğinin de gözden geçirilmesini gerektirmektedir (Çekici ve Demir, 2023: 1161).

Eroğlu ve Kalaycı yaptıkları çalışmada üniversitelerin eğitim programlarında yer alan zorunlu ortak derslerden Türk

Dili dersinin uzaktan eğitim uygulamasının öğrenci görüşlerine göre değerlendirmeyi amaçlamaktadırlar. 100 öğrenci üzerinde yapılan bu çalışmaya göre öğrenciler, uzaktan ve yüz yüze eğitim uygulamasının içerik boyutunda içeriğın basit ve yetersiz olduğunu, ders işlenişı (eğitim durumu) boyutunda öğretim elemanlarının etkili öğretim yöntem ve teknikler kullanmadığını, ölçme ve değerlendirme boyutunda ise sınavların basit olduğunu belirtmiştir (2020: 1001).

Sonuç olarak alanyazın incelendiğinde yükseköğretimde öğrenim gören öğrencilerin lisans eğitimleri sürecinde zorunlu ders olarak işledikleri Türk dili derslerine yönelik araştırmaların sınırlı olduğu görölmektedir (Demir & Parlak, 2022: 1540) Ders üzerine daha fazla araştırma yapılmalı, toplumsal değişimlere paralel olarak ders işleniş yöntemi de değiştirilmelidir. Ancak dersin konularına hâkim olan öğrencileri elemek adına dönem başında öğrencilerin Türk Dili konusundaki seviyelerini ölçecek bir sınav yapılabilir ve bu sınavda başarılı olan öğrenciler dersten muaf tutulabilir. Sınavda geçme notu yüksek tutulmalı ve gerçekten öğrencilerin seviyesini ölçecek sorular sorulmalıdır. Bu sınav sayesinde öğrencilerin hangi konularda eksik oldukları tespit edilip sınavı geçemeyen öğrencilere verilen Türk Dili dersi bu bilgiye göre düzenlenebilir.

Yabancı öğrenciler Türk Dili derslerinde ve sınavlarında zorlanmaktadır. Onlar için de ayrı bir açılmalı ve öğrencilerin seviyesine göre ders içerikleri hazırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2020). *Her Yönüyle Dil- Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arslan, A. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Türk Diline İlişkin Tutumları (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Örnekleme). *Milli Eğitim*. S. 197. 64- 79.
- Cemiloğlu, M. (2004). Üniversitelerde Okutulan Türk Dili Dersi ile İlgili Tespitler Değerlendirmeler ve Öneriler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 17(2).
- Eroğlu, F. ve Kalaycı, N. (2020). Üniversitelerdeki Zorunlu Ortak Derslerden Türk Dili Dersinin Uzaktan ve Yüz Yüze Eğitim Uygulamalarının Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3). 1001-1027. <https://doi.org/10.16916/aded.710396>.
- Önkaş, N. A. (2010). Ana Dili Öğretimine Yeni Yaklaşımlar. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (24). 121-128.
- Özer, Ö. ve Çekici, Y. E. (2020). Uzaktan Eğitim Yoluyla Yürütölen Türk Dili Derslerinin Değerlendirilmesi: Nitel Bir Araştırma. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. (Ö7). 92- 110. DOI: 10.29000/rumelide.808251.

Vural, H. (2007). Üniversitelerde Okutulan Türk Dili Dersi Üzerine, *Türk Dili-Dil ve Edebiyat Dergisi*. XCIII (669). 496-503.

ÜNİVERSİTELERDEKİ TÜRK DİLİ DERSİNİN KAZANIMLARI NELER OLMALI?¹

Serhat DEMİREL²

1. GİRİŞ

Dünya üzerinde pek çok üniversitede öğrenciler bulundukları ülkenin ana dilini daha iyi kavramak ve geliştirmek maksadıyla zorunlu olarak dil derslerinden sorumlu tutulur. Türkiye’de de 1981 yılından beri herhangi bir yüksek öğretim kurumunda okuyan öğrenciler için bölümlerindeki derslerin yanında bir de zorunlu olarak Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ile Türk Dili dersleri okutulmaktadır (Ömeroğlu, 2018: 1061). Her ne kadar ders saati ve kredisi, verilış şekli (online veya yüz yüze) gibi konularda farklılaşmalar olsa da bu dersler hâlen zorunlu olarak tüm üniversitelerde okutulmaktadır.

¹ Bu metin, 26 Eylül 2023 tarihinde Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Türk Dili Bölüm Başkanlığı tarafından düzenlenen “Üniversitelerdeki Türk Dili Derslerinin Dünü, Bugünü, Yarını (Sorunlar-Çözüm Önerileri)” isimli çalıştayda sunulan bildirinin düzenlenmiş hâlidir.

² Öğr. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Türk Dili Bölümü, sdemirel@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0092-8274.

Bununla beraber, özellikle son yıllarda Türk Dili dersinin verimliliğı, öğrenciye ne kazandırdığı ve kazandırması gerektiğı gibi konular sıkça tartışılmaya başlanmıştır. Buradan yola çıkarak ben de bu çalışmanın çerçevesini Türk Dili dersinin beklenen kazanımları olarak belirledim. Sorum şu: 43 yıldan beri üniversitelerde okutulan Türk Dili derslerinde bugüne kadar ne elde ettik ve bundan sonra neleri hedeflemeliyiz? Bu sorunun ilk kısmını bir kenara bırakarak sadece ikinci kısmı üzerinde duracak ve Türk Dili derslerinin öğrenciye kazandırması gerekenlerin neler olduğu hakkında görüşlerimi ifade edeceğim.

Eğitim camiasında görev yapan öğretmen ve akademisyenlerin yakından şahit olduğu ve bizzat yaşadığı teknolojik, sosyal ve her türlü bilimsel gelişme eğitim öğretim konusunun da mutlak surette yeniden düşünülmesi ve biçimlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu noktadan hareketle, üniversitelerde yeni ve çağı uygun bir Türk Dili dersinin hedeflenen kazanımları şu ana başlıklar altında toplanabilir:

1. Öğrencinin Türkçe iletişimini güçlendirmek

Bu da iki alt başlık hâlinde incelenmelidir:

- a) Türkçe konuşma kabiliyeti

- b) Türkçe yazma kabiliyeti

2. Öğrencinin Türkçenin derinliğini ve nüfuzunu kavramasını sağlamak
3. Öğrencinin Türkçeyi entelektüel düzeyde kullanabilmesine imkân sağlamak

Şimdi bu maddeleri biraz ayrıntılı olarak ele alabiliriz.

2. TÜRK DİLİ DERSİNİN HEDEFLLENEN KAZANIMLARI

2.1. Öğrencinin Türkçe İletişimini Güçlendirmek

Çağımızın bir iletişim çağı olduğu bugün artık yadsınamaz bir gerçektir. İletişim, bütün teknolojik imkânların yardımıyla günümüzde devletler için sık kullanılan tabirle bir “yumuşak güç” (“soft power”) hâline gelmiş, bu gücün verdiği cesaretle sadece devletler değil iletişimi kendi elinde tutan kimi şirket ve kurumlar devletlere kafa tutabilecek noktaya gelmişlerdir. Geçtiğimiz aylarda Elon Musk’ın sahibi olduğu ve adı X olarak değışen sosyal medya hesabı Twitter’ın ABD başkanlık seçimlerindeki belirgin rolü bu durumun en bariz örneklerinden biri olarak gösterilebilir.

Kısacası, yazılı veya sözlü iletişim, günümüzde teknolojik aygıtların, kitle iletişim araçlarının varlığıyla siyasi ve sosyal alanda çok önemli, etkili bir silah olarak varlığını

sürdürmektedir. Bu gerçekten hareketle, üniversitelerde okuyan gençlerin öncelikle kendi ana dillerindeki ifade kabiliyetlerini en üst seviyeye çıkarmak, onların gelecekte bireysel ve sosyal planda Türkçe gücüyle hareket edebilmelerini ve kaçınılmaz olarak kendi çalıştıkları kurumları, vatandaşı oldukları devletlerini de bu güçle temsil edebilmelerini sağlamak gerekmektedir. Bu, Türk Dili derslerinde hedeflenen kazanımların en başta gelenidir.

Ana diliyle iletişim kurmak bir ülkenin vatandaşlarının kaçınılmaz ve vazgeçilmez görevidir. Şu bir gerçektir ki bir kişi konuşurken ve yazarken ana dilini ne kadar iyi kullanıyorsa iletişimi de o derece kuvvetli olacaktır. Ne yazık ki ülkemizde yabancı dile, özellikle de İngilizce öğrenimine verilen önem kendi ana dilimize, Türkçemize yeterince verilmemektedir. Daima İngilizcedeki yetersizliğimiz söz konusu edilirken Türkçede kendimizi nasıl ifade edebildiğimiz, Türkçeye hâkimiyetimiz geri planda kalmaktadır. Bazı kişilerin Türkçeyi küçümseyen tutum ve sözleri ise meselenin can acıtıcı bir başka boyutudur.

Bugüne dek yerli ve yabancı uzmanlar tarafından yapılan araştırmalar göstermektedir ki Türkçe, kendine özgü mantıksal yapısı, melodik işleyişi ve öğrenim kolaylığı ile dünya dilleri arasında ayrıcalıklı bir konumda bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, Gazi Mustafa Kemal Atatürk her zaman dile büyük bir ehemmiyet vermiş, Türkçenin üstün niteliklerini korumak ve geliştirmek için çareler aramıştır. Onun Türkçe ile ilgili en çarpıcı sözlerinden birkaçı şöyledir:

“Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır.” (1929)

“Türk dili zengin, geniş bir dildir. Her kavramı ifade kabiliyeti vardır. Yalnız onun bütün varlıklarını aramak, bulmak, toplamak, onlar üzerinde çalışmak lazımdır.” (1930)

“Türk dili, dillerin en zenginlerindendir, yeter ki bu dil bilinçle işlensin.” (1930) (www.turkcenindirilisi.com).

Atatürk'ün dikkat çektiğı bu ve benzeri nitelikler Türkçe için bugün de geçerli olup bunlar onun, her yıl aralarına yenilerinin eklendiğı ölü diller grubuna dâhil olma tehlikesini azaltmaktadır. Buna karşın, söz konusu tehlike tamamen gözden uzak tutulmamalıdır. Özellikle İngilizcenin öteki dünya dillerini neredeyse yutarcasına süregelen ilerleyişi hesaba katılarak buna göre hareket edilmesi şarttır.

Türkçenin dünya dilleri arasında matematiksel yapısı ve öğretiminin kolaylığı yönünden ayrışması göz önünde

bulundurulması gereken bir başka gerçektir. Firdevs Güneş, Türkçenin üstünlükleri hakkında şöyle söylemektedir:

Türkçe sistemli, düzenli ve kurallı bir dildir. Bunlar Türkçeyi ezberlenen bir dil olmaktan çıkarmakta ve bir mantık dili hâline getirmektedir. Türkçenin düzenli ve kurallı olması sözlü ve yazılı metinlerde mantık zincirinin daha kolay yakalanmasını getirmektedir. Bu durum tahmin etme çalışmalarında kendini göstermektedir. Türkçe metinlerde gelecek kelimeyi, cümleyi, düşünceyi, olayı vb. tahmin etmek kolay olmaktadır. Yine Türkçede vurgu ve tonlamalarla anlatım gücü ve çeşitliliğı sağlanmakta, ünlü-ünsüz uyumu, yumuşama, ulama gibi özellikler Türkçenin üstünlüklerini artırmaktadır. Türkçenin üstünlükleri sadece bunlarla sınırlı değildir. Burada öğretim sürecinde önemli görülen bazı üstünlükler ele alınmıştır. (2014: 13).

Güneş'in dikkat çektiğı nitelikler Türkçeyi hem ana dili olarak yazan ve konuşanların hem de onu yabancı dil olarak öğrenenlerin işini kolaylaştırdığı gibi onlara aynı zamanda gelişmiş bir dil bilinci ve zevki sağlamaktadır.

Dolayısıyla her şeyden önce üniversite düzeyinde öğrencilere Türkçenin iletişim imkânlarını en temel düzeyden

başlayarak tekrar hatırlatacak bir program oluşturulmalıdır. Sakarya Üniversitesi Rektörlük Türk Dili Bölümü olarak 2022 yılında yaptığımız güncelleme ile biz bu konuda hayli güçlü bir adım attık. Güncel müfredatta yazılı ve sözlü iletişim çalışmaları, Türkçenin gücünü ortaya koyan nitelikli okuma parçaları ve sorgulamaya dönük alıştırmalar yer almaktadır. Daha önce ve şu sıralarda da benzer çalışmalar YÖK'ün çerçeve programına uyulmak suretiyle farklı üniversitelerce yürütölmüş ve yürütölmektedir. Ancak Türkiye'deki üniversite sayısına oranla bu güncelleme çalışmalarının oldukça sınırlı bir seviyede kaldığını da belirtmek gerekir.

Bu noktada Türkçe iletişimin hem yazılı hem de sözlü olarak birlikte düşünölmesi gerektiğinin altını çizmeliyiz. Türkiye vatandaşı bir kişi, ana dilini hem iyi konuşmalı hem de iyi yazabilmelidir. Bu sebeple, üniversitelerdeki Türk Dili derslerinde öğrenciye konuşma ve yazı dili olarak Türk dilini üst seviyede kullanmalarını sağlayacak bir program sunulmalıdır. Bunun için kapsamlı ve planlı bir çalışma yapılmalı ve uygulamaya geçirilmelidir.

Öncelikle gençlerin her dilde olduğı gibi Türkçede de yazı dili ile konuşma dili ayrımının farkına varmasını sağlayarak işe başlamalıdır. Ardından hem konuşma dili olarak

hem de yazı dili olarak Türkçenin temel kuralları sade, anlaşılır ve zengin örneklerle öğrenciye sunulmalıdır.

Bu doğrultuda, konuşma dili olarak Türkçenin geliştirilmesi kapsamında fonetik, artikülasyon (boğumlanma), vurgu ve tonlama, hitabet teknikleri gibi başlıklarda bilgiler verildikten sonra bunlara dair yeterli miktarda çalışma yapılmalıdır. Bunun için ilgili öğretim elemanının da Türkçe diksiyon konusunda temel bilgilere hâkim olması bir yana, bu bilgileri pratikte de sergileyebilmesi hayati bir önem taşımaktadır. Yani öğretim elemanı konuşurken öğrencilere doğru ve güzel Türkçenin canlı bir örneğini sergilemelidir ki öğrenci buradan bir kazanım elde edebilsin. Öğretici böyle bir donanıma sahip olmadığında diğer bütün teknikler anlamını yitirebilmektedir.

Peki ne yapılabilir? Türkçe konuşmanın kurallarını ve inceliklerini ortaya koyan kaynak kitaplar ve materyaller bu dersi veren öğretim elemanlarının istifadesine sunulmalıdır. Ancak bu konuda seçici davranmak son derece önemlidir çünkü kişisel gelişim kitapları gibi diksiyon konusunda da ticari sebeplerle kaynak arzı sayısal olarak artmışsa da bunların içinde hem öğretim elemanına hem de öğrenciye doğru rehberlik edecek malzemeyi seçmek ayrı bir dikkat gerektirmektedir.

Türkçe konuşmada belirgin telaffuz hatalarını gidermek için sözlük düzeyinde bazı kaynaklara başvurulması da öğretim elemanları ve öğrenciler için yarar sağlayacaktır. Bugün TDK, TRT VE RTÜK tarafından kamuoyunun istifadesine sunulan telaffuz sözlükleri -her ne kadar aralarında bazı farklar olsa da-bu açıdan son derece hayati bir öneme sahiptir. Bunlar takip edilerek kelimelerin doğru telaffuzlarının nasıl olacağı sorusuna ders içinde dahi anlık olarak cevap bulunabilecektir.

Yazı dili olarak ise formel yazılar (dilekçe, rapor vb) ile kompozisyon ve deneme başta olmak üzere farklı yazı türleri üzerinden çalışmalar yapılmalıdır. Bunlar üzerinden Türkçenin konuşma ve yazı dili olarak temel prensipleri ve ilkeleri doğrultusunda iletişim kurmanın yolları gösterilmelidir. Bu kapsamda, sınıf içinde bol miktarda gerçekleştirilecek konuşma ve yazma etkinlikleri de yarar sağlayacağı şüphe götürmeyecek düzeyde kazanımlar arasında sayılmalıdır.

Üniversitelerdeki Türk Dili dersleri konuşma ve yazma kabiliyeti sınırlı olan gençleri yüreklendirecek, kabiliyetli olanları daha da geliştirecek ve aynı zamanda mesleki olarak da kendilerine yarar sağlatacak bir düzeyde iletişim gücüne sahip olmalarını sağlamalıdır. Bir Türk Dili dersini ekler, kökler, dilin tarihi devirleri gibi konularla gereğinden fazla

doldurduğunuzda bundan öğrenciye dönük bir kazanım beklemeniz beyhude bir gayret olacaktır.

Sonuç olarak, üniversitelerdeki Türk Dili dersinin birinci önceliğı Türkçe iletişimi artırmaya yönelik faaliyetler olmalıdır. Bu sebeple, mesleki formasyonları sonucu bazı hocaların bu dersi eski veya yeni edebiyat dersi gibi algılamaları da öğrenci üzerinde olumsuz tesir yaratabilir. Edebiyat da felsefe de sosyoloji de ve daha pek çok disiplin de Türk Dili dersinin sınırlarına dâhil olabilir ancak bu temel kazanımın Türkçe yazmak, konuşmak ve birazdan üzerinde duracağımız gibi düşünmek olması gerçeğı unutulmadan yerine getirilmelidir.

2.2. Öğrencinin Türkçenin Derinliğini ve Nüfuzunu Kavramasını Sağlamak

Bugüne dek sunulan bilimsel kanıtlara dayalı olarak söyleyebiliriz ki Türkçe son derece köklü ve derinlikli bir dildir. Türkçe, kelimenin gerçek anlamıyla bir medeniyet dilidir. Dolayısıyla üniversitede okuyan bir öğrenci, seçtiğı alan her ne olursa olsun öncelikle bu olgunun farkına varmalıdır. Bunu sağlamak ise Türk Dili dersinin öncelikli kazanımlarından biridir.

Peki bir öğrenci Türkçenin derinliğini nasıl kavrayabilir? Bu soruya verilecek cevap bellidir: Tabii ki Türkçeyi bir medeniyet dili yapan yazar, şair ve düşünürlerin eserlerini

okuyarak. Fakat buradaki okuma üstünkörü değil gerçek bir okuma olmalıdır. Ne yazık ki hâlen pek çok üniversitede önemli şahsiyetlerin hayatı, eserleri, biyografik olarak verilmekte ve fakat nitelikli bir okuma edimi gerçekleşmemektedir. Metinler üzerinden Yunus Emre'yi, Fuzulî'yi, Şeyh Galip'i, Yahya Kemal'i, Ahmet Hamdi Tanpınar'ı, Sait Faik'i, Oğuz Atay'ı vb. tanıyan öğrenci Türkçenin günlük dildeki alelade kullanımından çok daha derin bir seviyeye ulaşmak yolunda ciddi bir adım atmış olacaktır.

Türkçeyi en üst düzeyde, en derinlikli şekilde kullanabilen şahsiyetlerin eserlerinden birkaçı ile öğrencinin gerçek manada tanışmasını sağlayabilirsek, o genişliği keşfeden öğrencinin hayatını, dünyaya bakışını olumlu anlamda şekillendirecek bir faaliyet gerçekleştirmiş oluruz. Burada da yine öğretim elemanının bu derinliği keşfettirebilecek düzeyde olması gerektiği şüphe götürmez. Öğretici, kendisinin de her zaman bir öğrenci olduğunu unutmayarak ana dilindeki zengin kaynakları okuyup özümsemelidir.

Sakarya Üniversitesi Rektörlük Türk Dili Bölümü olarak bu konuda da yeni güncelleme çalışması kapsamında örnek metinlere yer verdiğimizizi, Yahya Kemal Beyatlı, Sait Faik Abasıyanık, Behçet Necatigil gibi şair ve yazarların eserlerinin

öğrenciye sunulduğunu hatırlatmak isterim. Ayrıca bu metinlerle ilgili hazırlanan sorular üzerinden muhakeme gücünü artırmaya dönük bir kazanım da elde edilmesi beklenmektedir. Türkçe bu konuda yapılacak çalışmalar için son derece zengin bir literatüre sahiptir.

2.3.Öğrencinin Türkçeyi Entelektüel Düzeyde Kullanabilmesine İmkân Sağlamak

Bu başlıkla en çok Türkçeyi bir yüksek dil olarak kavramak ve kuşatmaktan söz ediyorum. Gündelik dilde iletişim için kullandığımız Türkçe ile felsefi, düşünsel bir tartışma yürütürken veya bir sanat eseri hakkında konuşurken kullandığımız dil aynı dil değildir. Kişi, bu türden konuşmalarda ve yazılarda gündelik dilin yüzeysel, salt iletişim odaklı kullanımından daha üst düzeyde konumlanır. Entelektüel anlamda kelime seçimi, cümle kurma mantığı, hipotez geliştirme gibi zihinsel faaliyetler gündelik dilin üzerinde bir yetkinliğe sahip olmayı gerektirmektedir.

Bunun için Türkçe düşünme gücünü artıracak nitelikte tartışma ortamlarının oluşturulması, öğrenciyi buna hazırlayacak okuma metnlerinin ve konuşma kayıtlarının verilmesi gerekmektedir. Söz gelimi, bir derste herhangi bir düşünür veya entelektüelin konuşmasının internet üzerinden dinlenmesi istenerek takip eden derste bununla ilgili bir

tartışma yürütülebilir. Bilindiğı gibi, artık akıllı telefon ve tabletlerden rahatlıkla ulaşabileceğimiz kimi platformlarda geçmişten bugüne değın seçkin konuşmalara erişmek mümkündür. Söz gelimi, TRT Arşiv gibi bir hazineden yararlanmak son derece akılcı olacaktır. Geçmiş yıllarda TRT’de yayınlanan programlarda söz alan Cemil Meriç, Attila İlhan, Teoman Duralı gibi düşünür, felsefeci ve sanatçıların kullandıkları Türkçeyi bir örnek olarak öğrencilere izletmek gayet yerinde bir çözüm olarak düşünülebilir. İnternet bu konuda hem öğrenciye hem de eğitmene geniş imkânlar sunan bir hazine gibi elimizin altında durmaktadır.

Basılı kaynakların gerek kitap gerekse gazete ve dergi boyutunda olmak üzere, modası geçmiş gibi değerlendirilmemesi, bunların da öğrenciler tarafından okunmasının teşvik edilmesi ayrı bir zarurettir. Araştırmalar, öğrenim süreçlerinde basılı kaynakların görsel ağırlıklı dijital materyallere göre zihni daha çok çalıştırdığını göstermektedir. Bu sebeple önemli düşünürlerin makale, deneme ve eleştirel yazılarının okunması her yaştan insanın ufkunu açacak bir dilsel zenginliğin farkına varılması anlamına gelecektir. Böylece yüksek düzeyde bir Türkçeye aşına olan öğrenci zamanla ana dilini aynı entelektüel seviyeye yakın bir şekilde kullanma istek ve çabası içine girebilecektir.

3. SONUÇ

Üniversitelerde verilen Türk Dili derslerinin bugüne kıyasla daha verimli hâle getirilmesi, öğrencilerin büyük çoğunluğunun ve kimi öğretim elemanlarının gözünde bir angarya olmaktan çıkarılması, Türkçeyi lisans öğrenimi gören her bireyin öncelikli meselelerinden biri olarak belirlemek bir zorunluluktur. Bunun için akademide ve öncesinde de Millî Eğitim’de nitelikli kadrolarla eğitim verilmesi bir başka zorunluluk olarak öne çıkmaktadır. Bir dil, onu hak etmeyen, niteliklerinden ve imkânlarından habersiz insanların kullanımında kaldığı sürece ister istemez körelecek ve günün birinde ölü diller mezarlığındaki yerini kaçınılmaz olarak alacaktır.

Türk dili, doğal yapısından ileri gelen gerek sözlü gerekse yazılı iletişim imkânları, derinliği ve köklü geçmişiyle yeryüzünde parmakla gösterilebilecek dillerden biridir. Onu, bu özelliklerine vâkıf uzmanlarca yeni nesillere aktarabildiğimiz, vurgu ve tonlamalarını doğru yapan, dilin melodisine hâkim, inceliklerinin farkında olan eğitimcilerce canlı bir numune olarak sunduğumuz takdirde toplumsal yaşantıya doğrudan yansıyan topyekûn bir gelişmişliği de gözlemlemek işten bile değildir. Çünkü dil, düşüncenin kendisidir.

KAYNAKÇA

- Güneş, F. (2014). *Türkçe Öğretimi. Yaklaşımlar ve Modeller.* Ankara: Pegem Yayınları.
- <https://www.turkcenindirilisi.com/ataturk/ataturk-un-turkce-ile-ilgili-sozleri-ataturk-un-turk-h72417.html>(E.T.21.01.2024).
- Ömeroğlu, E. (2015). Bologna Sürecinde Üniversitelerde Okutulan Türk Dili Dersine Yönelik Bir Araştırma.. *Turkish Studies Educational Sciences*. Volume 13/27. Fall 2018, p. 1055-1085.

TÜRK DİLİ I-II DERS İÇERİKLERİNİN YENİLENMESİ ÜZERİNE ÖNERİLER¹

Zeynep NEGİŞ²

1. GİRİŞ

1981 yılında YÖK'ün Türkiye'de lisans eğitimi alan her öğrenci³ için zorunlu olmasına karar verdiği ortak derslerden olan Türk Dili I-II dersleri, 1991 yılına kadar sekiz dönemlik bir ders olarak okutulmuş, bu tarihten sonra ise iki dönemlik bir ders olarak verilmeye başlanmıştır. Dersin açılma nedeni öğrencilerin ana dillerini etkin bir şekilde kullanabilmeleri ve dile bakışlarını geliştirmektir. Çerçeve programda Türkçenin ortaöğretim kurumlarında yeterli ölçü ve nitelikte ele alınamaması gibi sebeplerden doğan yetersizlik nedeniyle bu derse gerek görüldüğü belirtilmektedir. Bu amaçla Türkçenin gramerini kavratmak, dili yazılı ve sözlü olarak

¹ Bu metin, 26 Eylül 2023 tarihinde Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Türk Dili Bölüm Başkanlığı tarafından düzenlenen "Üniversitelerdeki Türk Dili Derslerinin Dünü, Bugünü, Yarını (Sorunlar-Çözüm Önerileri)" isimli çalıştayda sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

² Öğr. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi Türk Dili Bölümü, zeynep.sertbas@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4477-0731.

³ Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları ve Dilbilim gibi bölümler bu derslerden muaf tutulmuştur.

kullandırabilmek, ana dil şuurunu geliştirmek ve retorik (Cemiloğlu, 2004) hedefleri konmuştur. Bu hedefler, orta öğretim kurumlarında okutulan Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin hedefleri ile örtüşmektedir. Ortaöğretim kurumları ile yükseköğretim kurumlarında okutulan bir dersin benzer hedef ve içeriklere sahip olmasının yarattığı çeşitli problemler bulunmaktadır. Bu ders ile ilgili olarak farklı üniversite ve fakültelerde yapılan tutum değerlendirmelerine bakıldığında gerek öğrencilerin gerekse dersi veren öğretim görevlilerinin bu ders ile bölüm derslerine yaklaşımları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır (Alan ve Bağcı, 2016; Durukan, 2017; Demir ve Kalkan, 2022; Gülay ve Durukan, 2012; Arslan, 2012; Arslan, 2013; Akkaya ve Sevindi, 2015).

Öğrencilerin Türk Dili derslerine dair görüşleri ile ilgili yapılan tutum değerlendirmelerinde şu ifadeler öne çıkmaktadır:

- Ders, orta öğretimde okutulanların bir tekrarı niteliğinde görülmekte ve sıkıcı bulunmaktadır.
- İlgilerini çekmeyen kitapların okutulmaya çalışılması öğrencilerin motivasyonunu düşürmektedir.
- Bir kısım öğrenci dersin kendisine bir fayda sağlamayacağını düşünmekte, derse sadece not yükseltme, sınıf geçme aracı olarak bakmaktadır.

- Türk Dili derslerinin akademik hayatlarında bir işlerine yaramayacağını düşünmelerinden dolayı öğlenciler derse karşı isteksizlik duymaktadır.
- Üniversiteye yeni başlayan öğrenciler bilim dallarıyla ilgili yoğun bir öğrenme sürecine başlamakta; temel yayınları okurken kendileri için çok yeni bir terminolojiye hâkim olmaya çalışmaktalar. Bunu başarmaya çalışırken Türk Dili dersinin içeriğı bir zaman kaybı olarak algılanmaktadır (Alan ve Bağcı, 2016; Durukan, 2017; Demir ve Kalkan, 2022; Gülay ve Durukan, 2012; Arslan, 2012; Arslan, 2013; Akkaya ve Sevindi, 2015).

Çekici ve Demir'in aktardığı üzere Türk Dili dersini veren öğretim elemanlarının da tespitleri öğrencilerin tutumları ile paralellik göstermektedir (2023: 1171-1172):

1. Üniversitedeki yöneticiler (dekan, bölüm başkanı vd.), akademisyenler ve öğrenciler, Türk Dili dersini gereksiz/önemsiz bir ders olarak algılamaktadır.
2. Türk Dili dersinin içeriğı ağırlıklı olarak teoriktir ve öğrencilerin güncel ihtiyaçlarına yanıt vermemektedir.
3. Öğretim elemanları, dersin öğrencilerin dil becerilerini geliştirmekten uzak olduğunu düşünmektedir.

4. İçerik, ortaokuldaki Türkçe ve lisedeki Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin tekrarı niteliğindedir.

Tüm bölümlerin birinci sınıfında Türk Dili dersleri zorunlu olmasına rağmen öğretim elemanları, üniversite öğrencilerinin dil becerilerinin zayıf olduğunu düşünmektedir. Türk Dili dersi ile kazandırılmak istenilen hedeflere ulaşamadığı görülmektedir. Bu nedenle Türk Dili dersinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmakta ve akademisyenler zaman zaman önerilerini sunmaktadırlar. 24.03.2022 tarihinde yapılan Yükseköğretimde Türk Dili Dersleri Sorunlar ve Öneriler Çalıştayında sunulan bildirilerde de öğrencilerin Türk Dili derslerini önceden öğrendikleri konuların bir tekrarı olarak gördüklerine ve dersin amacının çerçeve programda belirtilen amaçlara ulaşamadığına, ders içeriğinin yenilenmesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Çalıştayda dersin müfredatının özellikle mesleki Türkçeye yönelik olarak hazırlanması gerekliliğinin altı çizilmiştir (YTDD, 2023). Ayrıca çalıştayda Kirişcioğlu, akademik Türkçeye yönelik ders içeriklerinin eğitim fakülteleri dışında bulunmamasını da bir eksiklik olarak değerlendirmiştir (2023: 121-125).

Hemen her alanda öğretim görevlileri, öğrencilerden akademik hayatları boyunca gerek sınav kağıtları ve

ödevlerinde gerekse sunum ve tezlerinde Türk dili kullanımında üniversite düzeyine uygun bir seviye beklemektedir. Bu bağlamda eğitim öğretim hayatlarında başladıkları bu yeni evreye yani akademik hayata yönelik bir ders içeriğine ihtiyaç duydukları ortadadır. Türk Dili derslerinde ortaöğretimde verilen kazanımların yerine akademik dil kullanımı, atıf yapma, kaynak gösterme, etik gibi üniversite düzeyine uygun konuların ele alınması, öğrencilerin lisans ve lisansüstü düzeyde Türk diline dair yetkinliklerini geliştirmelerine katkıda bulunacaktır.

Ortaöğretim seviyesinde dil kullanımına alışık olan öğrencilerin lisans eğitiminin ilk yılından itibaren akademik yazımda yetkinlik kazanması sağlanabilir. Yetkinlik kazanan ve akademik türlere dair bilgi edinen öğrenciler ödev hazırlarken literatür taraması yapabilecek, son yıllarda gittikçe artan sunum hazırlama ödevlerinde ise hem sunum yapacakları görsellerin hem de konuşma metninin oluşturulmasında zorlanmayacak, atıf yaparak intihalden kaçınacak ve bütünlüklü bir metin ortaya koymayı öğrenecektir. Bu durum lisansüstü eğitime de yansıyacaktır, akademik dil kullanımına vâkıf olan öğrenciler tez yazarken ve sonrasında diğer akademik metinlerin üretiminde karşılaşılabilecekleri sorunlara hazır olarak tez yazımına başlayacaklardır.

Türk Dili derslerinin ders ıçeriklerinin akademik dil kullanımı ve akademik metinler çerçevesinde yenilenmesi gerekmektedir. Ancak bu ders ıçerikleri teorik bilgilerden ziyade pratik ağırlıklı olmalı ve öğrencilerin doğrudan öğrencilik hayatlarında işlerine yarayacak şekilde düzenlenmelidir. Bu bağlamda Türk Dili I ve Türk Dili II derslerinin müfredatının akademik Türkçe, etik, akademik metin yazımı, kaynak gösterme vb. konulardan oluşması tüm lisans öğrencilerine fayda sağlayacaktır.

2. TÜRK DİLİ I DERSİ MÜFREDAT ÖNERİSİ

14 Haftalık Program

1. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğı Yönergesine Göre Etik
2. Akademik Dil Hakkında Genel Bilgiler
3. Akademik Okuma
4. Akademik Yazma
5. Not Tutmak
6. Üslup
7. Kelime Seçimi
8. Cümle Kuruluşu
9. Yüklemin Durumu

10. Paragraf Bilgisi

11. Paragrafta Düşünceyi Geliştirme Yolları

12. Okumayı ve Anlamayı Zorlaştıran Hatalar

13. Yazım Kuralları

14. Noktalama İşareti Kuralları

Üniversiteye yeni başlayan her öğrenciye ilk derste Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğı Yönergesine göre etik dışı davranışların anlatılması, öğrencilerin lisans ve lisansüstü öğretim süreçlerine olumlu yönde katkı sağlayacaktır çünkü akademide etik dendiğı zaman genellikle akla sadece intihal gelmektedir ve birçok akademisyenin etik dışı davranma sebebi yaptıkları davranışın etik dışı olduğunu bilmemeleridir.

Etik dersi ile öğrencilere akademik dünyaya dair bir perspektif kazandırıldıktan sonra akademik Türkçenin ne olduğu, bu dilin konuşma ya da edebî metinlerin dilinden farklılıkları, terminoloji bilmenin önemi anlatılarak dört yıl boyunca kullanmaları gereken ve ilk kez karşılaştıkları akademik dilin çerçevesi çizilmiş olur. Böylelikle öğrenciye sınav kâğıtlarında, ödevlerinde ve ders içinde kullandığı üslubunda bir değışiklik yaratması gerektiğı kavratılmaya çalışılır.

Akademik dilin ne olduğu öğrenciye kavratıldıktan sonra bu dilin nerelerde kullanıldığı, bu dili konuşurken ve yazarken ne gibi farklılıklar yapıldığı belirtilmeli ve akademik yazma konusu ele alınmalıdır. Akademik yazmanın diğeri yazı türlerinden farklılıkları, yazarken yaşanan kaygı ve korkunun normal olduğu, yazmayı geliştirmek için yapılması gerekenler anlatılmalı, bu noktada akademik yazmayı geliştirmenin ve terminoloji bilgisini artırmanın yolunun akademik metin okumak olduğu açıklanmalıdır. Akademik okumanın öğrenciye kavratılması, birçok bilim dalında akademisyenlerin öğrencilerin yalnızca derste hocanın anlattığı bilgilerle sınırlı kaldıkları, kendilerini geliştiremediklerine dair eleştirilerinin giderilmesi yönünde de olumlu katkı sağlayacaktır. Öğrenciler de akademik okuma konusu işlenirken hem okumanın önemini kavramış olacak hem de akademik bir metin nasıl bulunur, hangi metin akademik değildir gibi konularda genel bir fikir sahibi olacaktır.

Akademik yazma ve okuma konularının ardından not tutmanın akademideki yeri anlatılmalıdır. Not tutmak denince akla yalnızca derste hocanın anlattıklarının kâğıda aktarılması gelse de not tutmak akademik dünyada bununla sınırlı değildir. Akademik bir metin okurken ya da bir bildiri dinlerken gerekli görülen, ileride kullanılabileceği düşünölen kısımların da not tutulmasının gerekliliği, ne şekilde not

tutmanın doğru olacağı, dikte ile not alma arasındaki farklılıklar da açıklanmalıdır.

Türk Dili I dersinin devamında akademik üslup konusu ele alınmalıdır. Üslup genellikle akademik metinlerde en çok problem yaşanan noktalardan biridir. Nesnel metinler olmaları dolayısıyla kimi zaman yazarın hiç kendini hissettirmemesi, kuru bir anlatıma sahip olması gerektiğı düşünölmektedir ancak bu doğru bir bakış açısı değildir. Akademik metinlerde de bir üslup olmalıdır. Burada saldırgan ve mütevazı üslup farklılıkları; sade, anlaşılır yazma gibi konulardan genel hatları ile bahsedilerek dil kullanımı bahsine geçilmelidir.

Dil kullanımı konusuna kelime seçimi ile başlanmalıdır. Burada özellikle öğrencilere konuşma dilinde kullandıkları her kelimeyi akademik metinlere eklememeleri, kelime tekrarından kaçınmaları, öznellik içeren kelimelerden uzak durmaları gerektiğı anlatılıp metni okuyanların eğitim düzeylerine göre kelime tercihinde bulunulması gibi konularda bilgi verilerek akademik metinlerde cümle kullanımı ve yüklem konusu işlenir. Öğrencilere akademik metinlerde cümlelerin her zaman çok uzun olmasına gerek olmadığı, kısa cümlelerle de yetkin bir dil yaratılabileceğı, devrik ya da eksiltili cümlelerin akademik metinlerde kullanılmaması gerektiğı aktarılmalı, akademik metinlerde yüklemın edilgen ya da birinci çokluk şahısla

çekimlenmesi vb. durumlardan bahsedilmelidir. Akademik Türkçede fiillerin hangi zamanlarla çekimlendikleri, hangi zamanların pek kullanılmadığı, paragraflarda zaman bakımından uyum olması gerektiğı öğrenciye kavratılarak paragraf konusuna geçilmeli, metnin kompozisyonuna dair genel bilgiler, bir paragrafın nerede başlayıp nerede bittiğı, paragrafların sıralanışı, metnin başlangıç paragrafı gibi konular ele alındıktan sonra düşünceyi geliştirme yolları anlatılmalıdır. Düşünceyi geliştirme yolları aktarılırken bunların metni zenginleştirecek unsurlar olduğı belirtilmeli; yazarken zorlanınca, ilerleyemeyince bunlardan ne şekilde faydalanabilecekleri açıklanmalıdır.

Türk Dili I derslerinin sonunda anlatım bozuklukları ile yazım ve noktalama konuları olmalıdır. Bunlar, kuru bilgiler olarak aktarılmak yerine öğrencilerin başarılı cümle kurabilmelerine yarayacak mahiyette ele alınmalı, yazı yazarken işlerine yarayacak pratik birer araç hâline gelmeleri sağlanmalıdır. Yazım kuralları ve noktalama işaretlerinin kullanımı ise başarılı bir metin yazabilmek için elzem olduğundan müfredata eklenmeli, TDK'den güncel bilgiler kontrol edilerek ders içeriğı hazırlanmalı ve öğrenciye Türkçenin bütün imlasını ezberletmek yerine imlada en sık yapılan hatalar ve genel kurallara işaret edilerek pratik bilgi verilmelidir. Her ayrıntı öğrenciye aktarıldığı zaman öğrencinin

gözü korkmakta, öğrenciler bu konuları öğrenmeye direnmektedir.

3. TÜRK DİLİ II DERSİ MÜFREDAT ÖNERİSİ

14 Haftalık Program

1. Yazmaya Başlamadan Önce Yapılması Gerekenler / Bilimsel Araştırmanın Basamakları
2. Metnin Şekli
3. Akademik Yazımda Metin Bölümleri I (Başlık, Öz, Giriş)
4. Akademik Yazımda Metin Bölümleri II (Ana Metin, Sonuç, Kaynakça)
5. Akademik Türler I (Bildiri, Poster Sunumu,
6. Akademik Türler II (Makale)
7. Akademik Türler III (Tez, Monografi)
8. Akademik Türler IV (Kitap Tanıtımı, Rapor, Editöre Mektup)
9. Sunum Teknikleri
10. Örnek Sunum
11. Kaynak Göstermek ve İntihal (Genel Bilgiler, İntihal)

12. Metin İçi Kaynak Gösterme Yolları

13. Açıklama ve Kaynak Dipnotları

14. Kaynakça Hazırlama Yolları

Türk Dili II dersi, metin yazımı ve metin türleri ile kaynak gösterme, atıf yapma konularından oluşmalıdır. Bu konulara giriş olarak akademik bir metin yazmaya başlamadan önce neler yapılması gerektiğı öğrenciye açıklanmalıdır. Öncelikle günlük dilde birbirinin yerine kullanılan hipotez, varsayım, kuram ve teori kelimelerinin hangilerinin akademik dilde eşanlamlı, hangilerinin farklı olduğı ve bunların farklılıkları kavratılmalıdır çünkü bilimsel araştırma basamaklarında bu kelimelerin kullanımı günlük dil ile aynı değildir. Bundan sonra konu seçimi, literatür taraması, konuyu sınırlamak, hipotez oluşturmak gibi bilimsel araştırmanın basamakları genel hatları ile ele alınmalıdır. Hipotez kurulduktan sonra bir metin planı hazırlamanın önemi açıklanmalıdır.

Metin bölümlerinden önce akademik metinlerin şekillerinden de öğrenciye bahsedilmelidir. Dersi veren öğretim elemanı aksini talep etmedikçe metinleri bilgisayarda yazmak, kullanılacak yazı karakterleri, satır aralıkları, kenar boşlukları, metinde şekil birliğı öğrenciye aktarılmalı, böylelikle öğrenciler

hazırlayacakları ödevlerinde şeklen nelere dikkat etmeleri gerektiğini öğreneceklerdir.

Türk Dili II dersinde akademik türlere geçmeden önce akademik metinlerin bölümlerinden bahsedilmelidir çünkü - kimi ufak farklılıklara rağmen- akademik metinlerin çoğu benzer bir plana sahiptir. Bu konu başlık, öz, giriş, ana metin, sonuç, tartışma, kaynakça, dizin gibi temel bölümler halinde verilir. Akademik türler ayrı ayrı ele alınırken o türe ait farklı bir bölüm varsa burada aktarılır ki böylece akademik türler tek tek açıklanırken aynı bölümler tekrarlanmamış olur.

Akademik türler; bildiri, makale, tez, kitap tanıtımı, rapor, poster sunumu, monografi, editöre mektup, ansiklopedi maddesi vb. türler olarak teker teker işlenmelidir. Metin bölümleri önceki derste anlatılmış olacağı için ele alınan akademik türün özellikleri, diğerlerinden farklılıkları, varsa o türe özgü bölümler açıklanır. Bu noktada öğrencilere kolaylıkla kullanabilecekleri bilgilerin verilmesi faydalıdır. Makalenin Türk edebiyatına girişı ya da gazetelerde yayımlanan makale gibi pratikte makale yazımına yardımcı olmayacak konulara daha az yer verilip son yıllarda makale yazımında yaygınlık kazanan IMRAD formülünün açıklanması ya da kimi dergilerde bulunan genişletilmiş özetin ne olduğu, indeksler, hakemli dergi ne demektir gibi konuların kavratılması

öğrencinin daha çok işine yarayacaktır. Aynı şekilde tezden bahsederken mümkünse dersin anlatıldığı fakülteden mezun olan öğrenciler hangi enstitüde yüksek lisans ya da doktora yapıyorlarsa o enstitünün tez yazım kılavuzuna uygun bir ders içeriğı hazırlanması Türk Dili dersinin önemini artıracaktır.

Tüm akademik türler bittikten sonra kaynak yazımına geçmeden önce sunum tekniklerinden bahsedilmesi öğrencilerin lisans hayatlarını kolaylaştıracaktır. Günümüzde birçok fakültenin birçok bölümünde öğrencilere sık sık sözlü sunumlar hazırlatılmaktadır. Öğrenciler gerek slayt hazırlamayı bilmedikleri gerekse sunum sırasında slaytlar dışında bir konuşma metninin olması gerektiğini düşünemedikleri için sıklıkla bu sunumlar öğrenciler için kaygı verici olmakta ve başarısızlıkla sonlanmaktadır. Bu derste slaytlardaki resim-yazı oranı, slaytlara her şeyi eklemenin gerekip gerekmediğı, her sunumun bir konuşma metni içermesi gibi konular anlatılmalıdır.

Dersin kalan kısmı kaynak gösterme etrafında şekillenmelidir. Öncelikle öğrenciye alıntının nerede başlayıp nerede bittiğı açıklanmalı, intihalden kaçınmanın yolları kavratılmalıdır. Alıntı yaparken nelere dikkat etmek gerekir, doğrudan ve dolaylı aktarım nedir, metin içinde bunlar nasıl gösterilir gibi konular genel hatları ile aktarılıp metin içi kaynak

gösterme yolları ele alınmalıdır. Dipnotun açıklama ve kaynak dipnotu olmak üzere iki tür olduğu öğrenciye anlatılarak bunların farklılıkları kavratılmalı; hangi bilgilerin ana metne eklenmesi gerekir, hangi bilgiler açıklama dipnotuna konsa dahi iyi olur gibi sorular tartışılmalı, kaynak dipnotunun ne olduğu, nasıl hazırlandığı işlenmelidir. Ardından metin içinde parantezle yapılan atıflardan bahsedilmelidir. Metin içi kaynak göstermede hangi yöntem tercih edilirse edilsin son yıllarda git gide daha yaygın olarak kullanılan APA'ya göre kaynak nasıl hazırlanır anlatılmalıdır. APA sürekli kendini güncelleyen bir kurum olduğu için öğretim görevlisi dersi anlatmadan önce bilgilerini kontrol etmelidir. Ayrıca öğrenciye birden fazla kaynak gösterme yöntemi olduğu, farklı yerlerde farklı kuralların geçerli olabileceği de açıklanmalıdır.

Metin içi kaynak gösterme yöntemlerinden sonra yine APA'ya göre kaynakça hazırlama yöntemi de gösterilmelidir. Bu bölümde birçok akademik metinde kullanılan yaygın kabul görmüş kısaltmalardan da öğrencilere bahsedilebilir ki böylelikle öğrencilerin akademik okur yazarlıklarına katkı sağlanmış olur. Kaynakça hazırlama yönteminde yalnızca bir kitap ve bir makale künyesi ile sınırlı kalınmamalı; birden çok yazarlı yayınlar, editörlü yayınlar, çeviriler, birden fazla basımı olan yayınlar, aynı yazara ait aynı yıl basılmış eserler, kanunlar, kişisel görüşmeler, DOI numarası olan yayınlar,

yayımlanmamış tezler gibi detaylar da aktarılmalıdır. Bu detaylar örneklerle açıklanırsa öğrenciler ödev ya da sunum gibi metinler hazırlarken çeşitli kaynaklara yönelik faydalanabilecekleri örnekler sayesinde kolaylıkla kaynakça hazırlayabileceklerdir. Ayrıca bunların yanında metinlerin kaynakça bölümlerinin alfabetik olması, bilgilerin tam ve doğru olduğundan emin olunması, künyelerde noktalama işaretlerine sıkı sıkıya bağlı kalınmasının önemi, metin içinde atıf yapılan tüm yayınların kaynakçada da olması gerektiğı gibi öğrencilere pratik fayda sağlayacak bilgiler de verilmelidir.

4. SONUÇ

Günümüzde ortaöğretimin bir devamı niteliğinde yürütüldüğü için gerek öğrenciler gerekse öğretim elemanları nezdinde Türk Dili dersleri gereksiz, önceki bilgilerin tekrarlandığı, öğrencilerin ortalama yükseltmelerine katkı sunmaktan ibaret olarak görölmektedir. Dersin içeriğı de pratikte öğrencilere lise öğrenimleri sırasında aldıkları bilgilerden daha fazla bir şey katmamaktadır. Diğer yandan ortaöğretim kurumlarından mezun olup yükseköğretime başlayan öğrenci burada kullanılan akademik Türkçeye de yabancı kalmakta; yazılı metinler, sözlü sunumlar hazırlarken öğrencide hem kaygı oluşmakta hem de öğrenciler bu dili

öğrenememektedir. Bu sebeple Türk Dili dersleri, ortaöğretimdeki Türk Dili ve Edebiyatı ders içeriğinden ayrılmalıdır. Öğrencinin yükseköğretime gramer, semantik gibi konuları öğrenerek geldiğı düşünölüp Türk dilinin lisans ve lisansüstü öğretimde kullanılan boyutları, farklılıkları öğrenciye aktarılmalıdır. Böylelikle akademik düzeyde yazılan metinlerde dil kullanımı gelişecektir. Öğrenciler bu dersin gereksiz olduğunu düşünmeyecek aksine işlerine yarayacak bilgilerin paylaşıldığı bir ders olduğunu görecekle ve bu bilgileri hem kalan öğretim hayatları boyunca kullanacak hem de öğretim elemanları olduklarında güncel akademik dünyayı takip etme alışkanlığını edineceklerdir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, N. ve Sevindi, Z. E. (2015). Üniversitelerde Okutulan Ortak Zorunlu Türk Dili Derslerine Yönelik Tutum Ölçeğı Geliştirme. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* 39. 92-103.
- Alan, N. ve Bağcı, H. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Türk Dili I-II Dersine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 38. 118-132.
- Arslan, A. (2012). Yükseköğretimde Türk Dili Dersine Karşı Tutum Ölçeğı Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 1/3. 187-202.
- Arslan, A. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Türk Dili Dersine İlişkin Tutumları (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Örnekleme). *Millî Eğitim* 197, 64-79.
- Aydemir, E., Kaysi, F. ve Gülseçen, S. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Türk Dili Dersi Sınav Sonuçlarının Hazırlık Düzeylerine Göre Tahminlenmesi. *The Journal of Operations Research, Statistics, Econometrics and Managament Information Systems* 7/2. 351-356.

- Bahar, M. A. (2014). Lisansüstü Eğitimde Akademik Yazma ve Önemi. *International journal of language Academy*. 2/4. 209-233.
- Baraz, T. (1979). Yükseköğretim Kurumlarında Türk Dili Eğitiminin Gerekliliğı. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*. 1/1. 216-222.
- Cemiloğlu, M. (2004). Üniversitelerde Okutulan Türk Dili Dersi ile İlgili Tespitler Değerlendirmeler ve Öneriler. *Eğitim Fakültesi Dergisi*. 17/2. 173-182.
- Çekici, Y. E. ve Demir, E. (2023). Türk Dili Dersinin Geleceğı: Öğretim Elemanı Görüşleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 12/2. 1161-1177.
- Day, R. A. (1996). *Bilimsel Bir Makale Nasıl Yazılır ve Yayımlanır?* çev. G. A. Altay. Ankara: Tübitak Yayınları.
- Demir, S. ve Kalkan, G. P. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Türk Dili Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*. 2/3. 1536-1547.
- Demirtaş, A. (1989). Üniversite Öğrencilerinin Yazılı Kaynakları Tarama ve Rapor Yazma Bilgi ve Becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 4/5. 203-220.

- Durukan, Ş. (2017). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Türk Dili Dersine Karşı Tutumlarının Demografik Değışkenler Açısından İncelenmesi. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 15/1. 289-306.
- Gülay, E. ve Durukan. (2012). E. Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Türk Dili Dersi Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi: Bir Aksiyon Araştırması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi* . 1/2. 38-50.
- Güzeldemir, M. E. (2018). *Bilimsel Yazı Nasıl Yazılmalı?*. İstanbul: Logos Yayınları,.
- Kan, M. O. (2017). *Akademik Yazma* Ankara: Eğiten Kitap.
- Kardaş, M.N. ve Koç, R. (2019). *Türk Dili 2 Akademik Yazma Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kirişcioğlu, F. (2023). Türk Dili Dersi Öğrencilerinin Dersle İlgili Görüşleri. *Yükseköğretimde Türk Dili Dersleri Sorunlar ve Öneriler Çalıştayı*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları. S. 121-125.
- Negiş, Z. (2023). *Lisans ve Lisansüstü Öğrencileri İçin Akademik Türkçe*. İstanbul: Atı Yayınları.
- Sarıkaya, B. (2019). Akademik Dil ve Yazının Önemi. ed. M. N. Kardaş, R. Koç . *Türk Dili 2 Akademik Yazma Eğitimi*. S.1-16. Ankara: Pegem Akademi.

- Sarıtunç, B. (2016). Yükseköğretimde Türk Dili Derslerinin Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Katkısı. *Karaelmas Journal of Educational Sciences* 4, S. 50-58.
- Seyidoğlu, H. (1993). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*. İstanbul: Güzem Yayınları.
- Şencan, İ. ve Doğan, G. (2017). *Bilimsel Yayınlarda Kaynak Gösterme, Tablo ve Şekil Oluşturma Rehberi APA 6 Kuralları*. Ankara: Türk Kütüphanecileri Derneğı Yayınları.
- Yükseköğretimde Türk Dili Dersleri Sorunlar ve Öneriler Çalıştayı. (2023). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

TÜRK DİLİNİN GÜNCEL MESELELERİNE DEĞİNİLER

yaz
yayınları

YAZ Yayınları
M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar / AFYONKARAHİSAR
Tel : (0 531) 880 92 99
yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com

ISBN: 978-625-6171-13-8

9 786256 171138